

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
FEN- EDEBİYAT FAKÜLTESİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ

MEZUNİYET ÇALIŞMASI
DÜNDEN BUGÜNE İSTANBUL

HAZIRLAYAN : ASLI MENTEŞOĞLU

NUMARA : 970402

SINIF : 4-A

DANIŞMAN : DOÇ. DR. O. BÜLENT YORULMAZ

LEFKOŞA, 2001

ÖNSÖZ

Tekneyle Boğaziçi semtlerine (Galata'ya, Rumeli Kavağı'na) yolculuk:

Nereden gelmektedir yüzlerce yıllık semtlerin adları? Hangi antik çağ mitologyaları yaşanmıştır bu kıyılarda? Nerede manastırlar kurulmuştur Bizans devrinde? Hangi görkemli sarayları inşa ettirmiştir Osmanlı? Neredeydi bugün üzerinden yol geçen anıt yapılar? Neye dönüşmüştür muhteşem hasbahçeler? Neler anlatır binbir efsanesiyle Çırağan Sarayı?

Boğaziçi'nde zaman tünelinin kapıları aralanıyor...

Öncelikle beni bu çalışmayı hazırlamaya teşvik eden Sayın Hocam Doç. Dr. O.Bülent Yorulmaz'a teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Ayrıca benden maddi ve manevi desteğini esirgemeyen aileme de çok teşekkür ederim.

Saygılarımla,
Aslı Menteşoğlu

GİRİŞ

İlk insan yerleşimlerinin tarihi tam olarak saptanamayan İstanbul'un, Byzantion adıyla, İsa'nın doğumundan 660 yıl önce kurulduğu söylenir. 1453 yılında Türklerce fethedilmeden önce pek çok kuşatma ve işgal yaşamış, yıkım, yağma, kardeş kavgası görmüş bir şehirdir.

İstanbul yaşamı, kültürünü ve folklorunu kimi parçalarını atıp, kimi parçalar ekleyerek yenileye gelmiştir. Bu süreç böyle de sürecektir. Çünkü hem "Bundan başka İstanbul yok" hem de "İstanbul'un taşı toprağı altındır." Boşuna "Öl İstanbul'da, kal İstanbul'da" denilmemiştir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	1
GİRİŞ.....	2
HARİTA.....	3

I.İL'İN SEMTLERİ

1.GALATA.....	6
2.TOPHANE.....	9
3.DOLMABAĞÇE SARAYI.....	11
4.BEŞİKTAŞ.....	13
5.ÇİRAĞAN SARAYI.....	15
6.ORTAKÖY.....	17
7.BEBEK.....	19
8.RUMELİ HİSARİ.....	22

II.KÜLTÜREL DEĞERLER

1.İSTANBUL FOLKLORUNU OLUŞTURAN ÖĞELER.....	25
2.İSTANBUL'UN YAŞAMA BİÇİMİ.....	27
2.1YEDİ TEPELİ ŞEHİR.....	27
2.2 ASIL İSTANBUL.....	27
2.3 MAHALLE.....	28
2.4 EVLER.....	29
2.5 EV HALKI.....	32
2.6 KOMŞULUK.....	34
2.7 CİCİANNE, AHRET KARDEŞ VB.....	35
2.8 MİSAFİRLİK.....	37
2.9 GECE OTURMALARI / HELVA SOHBETLERİ / TANDIR.....	40
2.10 YAZLIK MİSAFİRLİĞİ.....	42
3.GİYİM-KUŞAM.....	43
3.1 MODA VE YASAKLAMALAR.....	44
3.2 GİYİM VE EKONOMİ.....	45
3.3 ÇARŞAF RENKLERİ.....	47
3.4 FES.....	47

3.5 DEVRİMLE DEĞİŞEN DEYİMLER.....	48
------------------------------------	----

3.6 GİYİM-KUŞAM AÇISINDAN ÜNLÜ SEMTLER.....	49
---	----

KAYNAKÇA.....	52
---------------	----

I.İL'İN SEMTLERİ

1.GALATA

Osmanlı, Haliç'e "Halic-i Dersaadet", Boğaz'a "Halic-i Bahr-i Siyah" (Karadeniz

Boğazı) derdi. Fatih Sultan Mehmet'in vakanüvisi Tursun Bey, Boğaz'ı "Bahr-ı Aziz" olarak tanımlar. Galata, Haliç'le Boğaz'ın kesiştiği noktadır.

Tarih boyunca Haliç'in iki yakasını birleştirmiştir Galata köprüleri.

Bizans tarihçileri, Haliç üzerindeki ilk köprünün I. Justinianus (6. yüzyıl) devrinde yapıldığını, adının Aghios Khalinikos Köprüsü olduğunu yazarlar. Yeri tam olarak bilinmemekle birlikte, 12 kemerden oluşan bu taş köprünün Eyüp-Sütlüce arasında olması ihtimali yüksektir. Fatih Sultan Mehmet de İstanbul kuşatması sırasında Haliç'te bir köprü yaptırmıştır. Demir halkalarla birbirine bağlanmış ve üzerine kalın kalaslar çakılmış dev fiçilerden oluşan (ve askerlerin Haliç'i yürüyerek geçmelerini sağlayan) bu "muvakkat" köprü, kimi tarihçilere göre Ayvansaray-Kasımpaşa arasını kapsıyordu. Nişancı Mehmet Paşa ise bu köprünün fiçilerden değil yan yana demirlemiş ve kirişlerle birbirine bağlanmış gemilerden oluştuğunu söyler.

Galata Köprüsü için ilk girişim 2. Beyazıt döneminde (15.yy) yapıldı. Leonardo da Vinci, padişahla temasa geçerek bir Haliç Köprüsü tasarımı sundu. Gerçekleştirilmesi teknik açıdan olanaksız görülen bu tasarımın üzerinden yaklaşık 350 yıl geçtikten sonra ilk Galata Köprüsü inşa edildi (1845). Sultan Abdülmecit zamanında Bezm-i Alem Valide Sultan tarafından yaptırılan köprüye Cidr-i Cedid, Valide Köprüsü, Yeni Köprü, Büyük Köprü, Yeni Camii Köprüsü, Güvercinli Köprü adları takılmıştır. Günümüzde yalnızca Galata Köprüsü olarak bilinmektedir.

Galata Köprüsü 1863, 1875 ve 1912 yıllarında yenilendi. 27 Nisan 1912'de açılan son köprü 16 Mayıs 1992'de yandı. Yanan köprü onarıldıktan sonra Balat-Has-köy arasına yerleştirildi ve Karaköy-Eminönü arasındaki eski yerine modern bir köprü yapıldı.

Antik çağdaki adı Sykai ya da Sykaena (İncirlik) olan Galata, kimi kaynaklarda Sykudis olarak geçer. Aynı demlerde Galata'nın surlarla çevrili küçük bir kasaba olduğu, bir kilisesi, bir hamamı, bir tiyatrosu, beş değirmeni, dört yüz hanesi ve kırk şehir muhafızı bulunduğu yazılır. "Gala" sözcüğü Rumca "süt" anlamına gelir. Galata'nın semtteki sütanelere gönderme yaparak türetildiği söylenirse de bu görüşü

destekleyen tarihsel kanıtlar bulunamamıştır. Galata'nın İtalyanca "denize inen yol" anlamına gelen "calata"dan türemiş olması başka bir olasılıktır.

Bir "chrysobulla" yayımlayan 1. Justinianus, 1. Constantinus'un 4. yüzyılda yaptırdığı Galata surlarını tamir ettirmiş, semt bu nedenle kısa süre için Justiniana ya da Justinianapolis olarak anılmıştır. ("Chrysobulla", Bizans İmparatoru tarafından kırmızı mürekkeple imzalanan altın mühürlü emirnamedir; "chryso" altın, "bulla" kırmızı anlamını taşır.)

Ortodoksların, Katolikleri Galus olarak adlandırması, Galata'nın bir Katolik kasabası olması ve Anadolu'da Katoliklerin yaşadığı yerlere Galatea denilmesi, semtin adının kökenine ilişkin diğer bir görüştür.

Cenevizliler, balıkları ve şaraplarıyla ünlü Galata'ya Pera derlerdi; Semt, kayıtlarda "Magnifica Communita di Pera" olarak geçer. Osmanlı da 17. yüzyıla kadar yöreye ve sakinlerine "Pera Cemaat-i Muazzaması" demiştir. Kasaba genişleyip üst kısımdaki bağlara (bugünkü Beyoğlu'na) yayıldığında, Pera adı o yöreye verilmiş ve eski Ceneviz kolonisi yeniden Galata adını almıştır.

Belin'in "Historie de la Latinite de Constantinople" (İstanbul Latinleri'nin Tarihi) ve Belgrano'nun "Studi e Documenti su la Colonia dei Genovesi di Pera" (Pera'nın Ceneviz Kolonisi Üzerine Araştırma ve Belgeler) başlıklı çalışmaları (19.yy) Galata'nın tarihsel gelişimine ışık tutar.

Galata'daki Latin Katolik kiliseleri şöyle sıralanabilir: Sant Francesco, Sant Benedetto, Sant Antonio, Sant Giorgio, Sant Giovanni, Sant Paolo ve Sant Domenico, Sant Bastiani, Sant Petro, Sant Anna, Sant Maria. Bu kiliselerin büyük bölümü Galata yangınlarında kül olmuş, bir kısmı da yıkılmıştır.

Osmanlı'nın egemenliğiyle birlikte semtte birçok mescit inşa edilmiştir. Manastır Mescidi, Alaca Mescit, Okçu Musa Mescidi, Lüleçizade Mescidi, Bereketzade Mescidi, Şehsuvar Mescidi, Bektaş Efendi Mescidi.

Arap Cami (15.yy) bir zamanlar Sant Paolo ve Sant Domenico Kilisesi'nin bulunduğu yerde yapılmıştır. Azapkapı Camii olarak da bilinen Sokollu Mehmet Paşa Camii (16.yy) Mimar Sinan binasıdır. Kemankuş Mustafa Paşa Camii, eski Sant Antonio Kilisesi'nin yerindedir. "Kastellion ton Galatou" denilen Galata Hisarı'nın zemin katında bulunan ve 1. Mahmut devri binası olan Yeraltı Camii (18.yy) Kurşunlu Mahzen Camii olarak da anılır. Caminin altındaki mahzen 8. yüzyılda Galata'yı kuşatan

Arap askerleri tarafından yapılmış ve kilidi erimiş kurşunla mühürlenmiştir. Osmanlı, Galata Hisarı'nın zeminini Mahzen-i Sultani olarak adlandırmıştı.

Galata'nın en görkemli yapılarından biri olan Aziziye Karakolu, 19.yüzyılın ortalarında yaptırılmıştır. 1894 depreminde hasar gören yapı, Mimar Raimondo d'Aronco tarafından onarılmıştır. Galata Köprüsü'nün ağzında bulunan ve iki katlı kagir bir yapı olan karakolun yerine sonraları Seyr-i Sefain İdaresi (Deniz Yolları) binası yapılmıştır.

Aghia Pandleimon, Aghia Andrea ve Aghia Elia Rus Ortodoks Kiliseleri ve Manastırı Mumhane Caddesi'ndedir. Aynoroz keşişlerinin Kudüs yolunda konakladığı ve 1917 yılından sonra da İstanbul'a göç eden Beyaz Ruslar'ın barındığı külliye, günümüzde P.A.E. Fukaraperver Derneği olarak işlev görmektedir.

Karaköy'deki Panaghia Kafatiani Kilisesi, Türk Ortodoks Patrikhanesi'nin merkezidir. 1922 yılında açılan kilise, altın varaklı tezyinatı ve Kırım'ın Kefe şehrinden (eski Theodosia) getirilen Siyah Meryem ikonasıyla (16.yy) tanınmıştır. Türk Ortodoks Patrikhanesi'nin diğer kiliseleri İoannes Prodromos ve Aghios Nikolaos'dur.

Şirket-i Hayriye'nin 13 numaralı "Galata" vapuru 1860 yılında İngiltere'de yapılmış, 80 beygir gücünde iki silindirli buhar makinesine sahip olan yandan çarklı "Galata", 1902 yılında hizmet dışı bırakılmıştır.

Evliya Çelebi Gözüyle Galata:

"Galata şehri 18 İslam mahallesi, 70 Rum mahallesi, 3 Frenk mahallesi, 1 Yahudi mahallesi, 2 Ermeni mahallesidir. Frenklerin elinde, Fatih Sultan Mehmet zamanından kalma fermanları vardır".

"Galata'nın dükkanları cümle 3080 adettir; Sekiz çarşısı, 12 kubbeli Fatih Sultan Mehmet Bedesteni vardır. Dükkan sahipleri Rum ve Frenk'tir. Deniz kenarında meyhaneler buhumur. Galata leb-i deryadan yukarı bir saat yokuş, kat kat Cenevizkari binalardır. Yollarının hepsi alem deryasıdır. Galata halkı birkaç fırkadır; Gemiciler, tüccarlar, sanatçılar, marangozlar ve kalafatçılar. Galata'nın has beyaz francalası, şişeler içinde miskli, amberli, hünkarlara layık şekerleri vardır ki eşi bir yerde yoktur. Camı, billur, kum saatleri satan attarları vardır. Galata'nın hakimi Galata Kadısı'dır."

Galata'nın ünlü meyvesi: İncir.

2. TOPHANE

Antik çağlardaki adı Argyropolis (Gümüş Şehir) olan Tophane'nin bir zamanlar ormanlık bir bölge olduğu, sonraları yöreye Apollo adına bir tapınak yapıldığı yazılıdır. İstanbul'un fethinin hemen ardından Fatih Sultan Mehmet buraya bir tophane (top döküm yeri) yaptırmıştı. Dökümhane aynı zamanda 40 okkalık gülleler döküyordu. Galata surlarının bölgeye açılan kapısına Tophane Kapısı adı verilmişti. Tophane-i Amire, 2. Beyazıt (15.yüzyıl), Kanuni Sultan Süleyman (16. yüzyıl), 3. Mustafa (18.yüzyıl), 3. Selim (18.yüzyıl), 2. Mahmut (19. yüzyıl) ve Abdülmecit (19. yüzyıl) devirlerinde geliştirilmiş, son halini Abdülaziz döneminde almıştır. Tonozlu tavanlı, tunç kemerli, yüksek kubbeli ve lumboz pencerele Tophane-i Amire'nin bölümleri şöyle sıralanabilir: Top Dökümhanesi, Vapur Makinehanesi, Marangozhane, Demirhane, Çarkhane, Saraçhane, Nakkaşhane, Kılıçhane, Tüfekhane.

Çam odunuyla ısıtılan döküm ocaklarının içi, Marmara adalarından getirilen ateş tuğlalarıyla örülüydü. Tophane-i Amire'nin damında (sıçrayan kıvılcımların neden olabileceği yangınlara karşı kullanılmak üzere) yüzlerce su fiçisi bulunurdu. Merdivenlerle ulaşılabilen damda nöbetçiler gezinir, ateş kontrolden çıkarsa fiçileri devirirlerdi. Su, külliyein içinde yaptırılan bir sarnıçtan alınıyordu. Bina geceleri çatı feneriyle ışıklandırılırdı.

Döküm süresi, muvakkit tarafından kum saatiyle tutulurdu. Döküm sırasında padişahın ve sadrazamın ocaklara birer avuç altın atması usuldendi; altın eriyip kaymaklaşarak tunç deryasına karışır, bunun Osmanlı'yı nazardan koruyacağına ve ordulara zafer getireceğine inanılırdı. Döküm Şeyh-ül İslam'ın duaları arasında tamamlandı toprak ortaya çıktığında kurbanlar kesilir, Topçubaşı tarafından ziyafet verilir, padişah nişan dağıtır ve ihsanda bulunurdu.

Tophane-i Amire için "dillerle tarif olunmaz" diyen Evliya Çelebi'ye göre, "Üç Ağızlı", "Şişhane", "Burma", "Kırk Karış Küpeli", "Kundak Tutmaz", "Çul Tutmaz", "Palamar Kıran" namıyla bilinen toprakların "her biri bir kale döver".

Cumhuriyet döneminde Milli Savunma Bakanlığı'na geçen Tophane-i Amire, 1992 yılında Mimar Sinan Üniversitesi ve Askeri Müze yetkilileri arasında düzenlenen bir protokolle üniversiteye devredilmiş, yoğun onarım görmüş ve 1998 yılında sanat galerisi olarak açılmıştır.

Tophane Müşiri Halil Paşa tarafından Abdülmecit için yaptırılan Tophane Kasrı (19. yüzyıl), İngiliz Mimar William James Smith'in tasarımıdır. Kalem işi tavanlar,

mermer şömineler, kemerli pencereler ve bitkisel motifli panolarla süslü Tophane Kasrı, iki katlı bir yapıdır. Sonraları Mamul Gaziler Yurdu olan kasır, günümüzde Mimar Sinan Üniversitesi'nin bir bölümüdür. Bezemeleriyle ünlü Tophane Çeşmesi (18. yüzyıl), I. Mahmut'un annesi Saliha Sultan için yaptırılmıştır. Kaptan-ı Derya Kılıç Ali Paşa Külliyesi (cami, sebil, ve hamam) Mimar Sinan eseridir (16. yüzyıl).

II. Mahmut zamanında inşa edilen Nusretiye Camii (19. yüzyıl) tezyinatıyla ünlüdür. Camiinin iç yazıları Hattat Mustafa Rakım Efendi ve Hattat Şahin Efendi kalemindendir. Cümle kapısındaki üzerindeki kitabe, Keçecizade İzzet Molla tarafından kaleme alınmış ve Hattat Yesarizade Mustafa Efendi tarafından işlenmiştir. Nusriye Camii'nin avlusunda sebil ve muvakkithane ile arkasında kalan Tophane Saat Kulesi yine 2. Mahmut devrindendir. 1913 yılında yanan Tophane Saat Kulesi, günümüzde gümrük alanı içinde bulunmakta ve depo olarak kullanılmaktadır.

Tophane-i Amire Arabacılar Kışlası (19. yüzyıl) daha sonra Müşirriyet Binası olmuştur; 20. yüzyılın ortalarında Tekel deposu olarak kullanılmış, 1959 yılındaki inar hareketi sırasında yıktırılmıştır. Yok edilen eserler arasında Çavuşbaşı Mescidi ile Ketencizade Ömer Paşa Mescidi de sayılabilir.

Türk el sanatlarının güzide örneklerinden olan lüle, öncelikle Tophane semtinin ürünüdür. Tophane lüleçiliğinin yanı sıra Beykoz, Yalova, İzmit ve Edirne lüleçiliğinden söz edilebilir. Kuş ve çiçek resimleriyle süslenen ya da altın, gümüş ve mücevherle bezenen lülelerin kimine eser sahibinin adı, üretildiği yer ve yıl yazılırdı ("Amel-i Yekta Usta; Şehr-i Tophane, 1832").

Şirket-i Hayriye'nin 5 numaralı "Tophane" vapuru 1853 yılında İngiltere'de yapılmış, 60 beygir gücünde tek silindirli buhar makinesine sahip olan yandan çarklı "Tophane", 1864 yılında hizmet dışı bırakılmıştır.

Evliya Çelebi Gözüyle Tophane:

"Tophane, Hristiyanlar zamanında ormanlık bir yerdı ve içinde İskender-i Rumi'nin bir manastırı vardı. Şimdi o manastırın yerinde Cihangir Camii vardır. Fetihden sonra bu ormanlık içinde bir tophane yaptırılmıştır. Buranın hakimi Galata Mollası'nın naibidir. Askeri hakimi Topcubaşı'dır. Kıyı hakimi Bostancıbaşı'dır. Şehirde 70 İslam mahallesi, 20 Rum mahallesi, 7 Ermeni mahallesi ve birkaç Yahudi evi vardır. Frenk yoktur. Bu mahalleler baştan başa bağ ve bahçeli olup, saray ve yalılarla doludur.

Tophane'nin ayanı azdır. Halkının çoğu tüccar, manav, gemici ve topçudur. Çeşme sayısı da azdır ama her evde bir su kuyusu vardır. Evlerin çoğu denizi görecek şekilde yapılmıştır. Sokakları kaldırım, caddeleri geniştir. Eşrafı süslü elbiseler giyer.”

Tophane'nin ünlü meyveleri: İncir, üzüm.

3.DOLMABAHÇE SARAYI

Dolmabahçe Sarayı'nın bulunduğu koyun eski adı Arap Limanı idi. Burada demirleyen gemilerden indirilen yükler, şehrin ticaret merkezi olan Galata'ya gönderilirdi. 1. Ahmet'in (17.yy) buyruğuyla Arap Limanı önlerindeki deniz doldurulmaya başlanmış, Nasuh Paşa ile Halil Paşa'nın yoğun uğraşları 2. Osman devrinde ürün vermiştir. Dolmabahçe adı verilen bu hasbahçe kısa sürede ağaçlandırılmış ve çevrede cirit alanları açılmıştır. 4. Mehmet'in (17.yy) sahilde inşa ettirdiği Çinili Köşk'ün ön cephesi denizin dibine çakılmış sütunlar üzerine oturtulmuş, 1. Mahmut (18.yy) ve 3. Selim (18.yy) bu arazi üzerinde köşkler ve kasırlar yaptırmıştır. 3. Ahmet döneminde, Sadrazam Damat Nevşehirli İbrahim Paşa Dolmabahçe ile Beşiktaş arasında Gülşenabad Kasrı ile Ferahabad Sarayı'nı inşa ettirmiş, Mimar Melling'in tasarladığı 3. Selim Köşkü (18.yy), 2. Mahmut tarafından restore ettirilmiştir (19.yy).

Dolmabahçe'deki tüm yapıları yıktıran Abdülmecit, aynı yerde Dolmabahçe Sarayı'nın inşa edilmesini buyurmuştur. Mimarları Garabet ve Nigoğos Balyan olan sarayın yapımına 1842 yılında başlanmış, mavi Marmara mermeri ve beyaz Sarıyer taşı kullanılarak inşa edilen Dolmabahçe Sarayı, kapılarını 1856'da açmıştır. Beş milyon Osmanlı altınına (35 ton altın) mal olan sarayda, Abdülmecit, Abdülaziz, 5. Murat, 2. Abdülhamit, 5. Mehmet (Reşat) ve 6. Mehmet (Validdedin)'in ardından Halife Abdülmecit Efendi kalmıştır.

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra Atatürk, 1 Temmuz 1927-10 Kasım 1938 tarihleri arasında Dolmabahçe Sarayı'nda kalmış, yaşamı Harem-i Hümayun'un 71 numaralı odasında noktalanmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Milli Saraylar Dairesi Başkanlığı'na bağlı olan Dolmabahçe Sarayı, günümüzde müzedir.

Sarayın kara tarafındaki altı kapı Hazine Kapısı, Saltanat Kapısı, Bendegan Kapısı, Kuşluk Kapısı, Valide Kapısı, Harem Kapısı'dır. Deniz tarafında beş kapı vardır; En büyükleri Saltanat Deniz Kapısı adı ile anılır. Mabeyn-i Hümayun girişine

yakın olan deniz kapısı, Vezir İskelesi Kapısı'dır. Bahçeler üçe ayrılmıştır: Hasbahçe, Kuşluk Bahçesi ve Harem Bahçesi.

14 sütunlu Medhal Salonu ile ulaşılan Mabeyn-i Hümayun'un girişinde Sadrazam Odası, Şeyh-ül İslam Odası ve Seryaver Odası bulunmaktadır. alt kattaki salonlardan ve odalardan üst kata Kristal Merdiven ile ulaşılır. 16 sütunlu Kristal Merdiven Salonu, altı sütunlu Süfera Salonu, Zülvecheyn Salonu, Somaki Oda ve Mecid Efendi Kütüphanesi bu kattadır.

Mabeyn-i Hümayun'la Harem-i Hümayun'un arasında bulunan Muayede Salonu, Dolmabahçe Sarayı'nın en görkemli bölümüdür. 1800 metrekairelik bir alanı kaplayan Muayede Salonu'nun 36 metre yüksekteki dev kubbesini 56 sütun taşır. Kubbenin ortasındaki dev avize 4.5 ton ağırlığındadır ve üzerinde 750 kristal mum vardır. 1853 yılında Londra'da yapılan avize, Kraliçe Victoria'nın armağanıdır.

Muayede Salonu avizesi dışında Dolmabahçe Sarayı'nda 82 avize (52 kristal ve 30 bronz), 142 tavan lambası ve 394 şamdan bulunmaktadır.

Valide Sultan'ın, hanimfendilerin ve gözdelelerin yaşadığı Harem-i Hümayun'un katları, Halife Merdiveni ile birbirine bağlanır. Şehzadeler Okuma Odası'nın, Sedefli Oda'nın, Mavi Salon'un ve Pembe Salon'un yanı sıra sultanların yatak odaları da bu bölümdedir.

Kuşluk Bahçesi'ndeki köşklere tavus, sülün, kanarya, papağan, güvercin ve muhabbet kuşu beslenirdi. 5. Mehmet (Reşat), bahçeye bir Kuşluk Köşkü ve bir Kuş Hastanesi yaptırmıştır.

Dolmabahçe Sarayı'nı donatan paha biçilmez eserler arasında Aivazovsky, Zonaro, Şeker Ahmet Paşa ve Halife Abdülmecit Efendi'nin tabloları, Hereke ve Isparta halıları, Sevres, Baccarat ve Yıldız porselenleri, Venedik aynaları, kristal avizeler, gümüş şamdanlar, çinili sobalar ve şömineler sayılabilir.

Dolmabahçe Sarayı'nda bulunan antika saatlerin yapımcıları şöyle sıralanabilir: Ahmet Eflaki Dede (19.yy), Mehmet Şükrü (19.yy), Mehmet Muhsin (19.yy), Talibart (19.yy), Chevalier (19.yy), Chavin (19.yy), Lenz Kirsch (20.yy), Le Fevre Fils (19.yy), Osman Nuri (20. yy), Klinkosch (19.yy), Süleyman Leziz (19.yy), Saury Constantin (19.yy), Le Roy (19.yy), Markwick-Markham (19.yy).

Dolmabahçe Sarayı ile Bezm-i Alem Valide Sultan (Dolmabahçe) Camii arasında bulunan saat kulesi, Mimar Sarkis Balyan'ın eseridir (1890). Bezm-i Alem Valide Sultan Camii'nin yerinde, Sur u Hümayun Emmini Kara Bali Zihni Çelebi Bağı (Bahçe-i

Bali Siyah) bulunuyordu. Mimarı Garabed Balyan olan caminin (1853) Hünkar Sofası ve Muvakkithanesi vardır. Karşısındaki çeşme ve sebîl, Sipahi Mehmet Emin Ağa tarafından yaptırılmıştır (18.yy).

Evliya Çelebi Gözüyle Dolmabahçe:

“Al-i Osman bahçelerinden Dolmabahçe, eskiden küçük servili bir bağdı. Sultan Osman-ı Şehit fermanı ile bütün donanma gemileri, sandallar, filikalar, fırkatalar, İstanbul’un bin kadar kayık ve mavunaları cem olup, taşlar doldurup ismine Dolmabahçe denildi. 400 arşın bir büyük meydandır. Burada ulu serviler vardır. Leb-i deryası derin olup lodos rüzgarlarından husule gelecek dalgaların sahili harap etmemesi için meşe ağaçlarından istihkam yapılmıştır.”

4.BEŞİKTAŞ

Antik çağdaki adı Gunella ya da Kune Petra idi. Söylentiye göre, Hazreti İsa’nın bebekken yıkandığı beşik, Hristiyanlığın ilk dönemlerinde Kudüs’ten buraya getirilmiştir. Daha önce bu kıyılara (Argonot’ların kaptanı Jason’dan yola çıkarak) İassonion denildiği söylenir. Osmanlı’dan günümüze gelen bir söylenti de Barbaros Hayrettin Paşa’nın bu kıyılara beş adet taş sütun diktiği, semtin adını (gemilerin bağlandığı bu sütunlardan yola çıkarak) Beştaş olduğu, bu adın zamanla Beşiktaş’a dönüştüğüdür.

Beşiktaş, Bizans döneminde Diplokionion adını taşırdı. “İkiz Sütunlar” anlamındaki bu sözcük, İmparator 1. Romanus Lecapenus’un (10.yy) semt meydanına diktiği iki sütunu yansıtır. 16. yüzyıldaki depremde yerle bir olan bu anıt sütunlar, 1420 tarihli Cristoforo Buondelmonti haritasında gösterilmektedir. Bugün yerlerinde Kaptan-ı Derya Barbaros Hayrettin Paşa Türbesi yükselmektedir. İskele Meydanı’ndaki Barbaros Anıtı, Zühtü Müridoğlu’nun yapıtıdır (1944). Osmanlı devrinde “kadırga kışlağı” olarak kullanılan Kabataş-Beşiktaş kıyısı, aynı zamanda tüm deniz seferlerinin çıkış noktasıydı.

Beşiktaş Bahçesi’nde inşa edilen Beşiktaş Sarayı’nın ilk köşkleriyle kasırları, 2. Beyazıt döneminde (15.yy) yaptırılmıştır. 1. Ahmet (17.yy) aynı yere (fiskiyeli ve şadırvanlı havuzları bulunan) yedi kubbeli bir saray inşa ettirmiştir. 17. yüzyılda 4. Murat, 4. Mehmet ve 2. Mustafa eliyle onarım gören ve ekler yapılan Beşiktaş Sarayı, 3. Ahmet (18.yy) döneminde tümüyle tamir edilmiş, Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa marifetiyle yenilenmiştir. 1. Mahmut (18.yy) 3. Selim (18.yy) zamanında ihtiyaç

olan, 19. yüzyılda 2. Mahmut tarafından kısmen yeniden yaptırılan Beşiktaş Sarayı, yine aynı yüzyılda Abdülmecit'in buyruğuyla yıktırılmıştır.

19. yüzyılın ortalarında İstanbul'un en büyük iskelesi olan ahşap Beşiktaş İskelesi, 1. Dünya Savaşı sırasında Şirket-i Hayriye tarafından yıktırıldı ve yerine İstanbul'un ilk kagir iskelesi yapıldı. İskelenin ve Barbaros Hayrettin Paşa Türbesi'nin karşısındaki Sinan Paşa Camii, Kanuni Sultan Süleyman devri binasıdır. Kaptan-ı Derya Sinan Paşa tarafından yaptırılan cami, Mimar Sinan eseridir. Caminin karşısındaki Sinan Paşa Hamamı, 1950'lerdeki imar hareketi sırasında yıkıldı. 19. yüzyılda yapılan Surp Advadzadzin (Meryem Ana) Kilisesi, Garabed Balyan imzasını taşır.

Türk denizciliğiyle deniz tarihinin sergilendiği Deniz Müzesi ve Kütüphanesi, 1897 yılında Bahriye Nazırı Bozcaadalı Hüseyin Hüsnü Paşa, Arif Hikmet Paşa ve Süleyman Nutki Bey tarafından Taşkızak Tersanesi'nde kurulmuştur. 1940'larda Kasımpaşa Divanhanesi'ne taşınan Bahriye Müzesi, 1960'larda Beşiktaş Maliye Binası'na geçmiştir. Müzede deniz haritaları, seyir defterleri, sancaklar, gemi isim plaketleri, kılıçlar, ateşli silahlar, denizci kimlikleri, saltanat kayıkları, yazma eserler sergilenmektedir. 4. Mehmet'in (17.yy) tenezzüh kadirgasının köşkü, el sanatlarının nadir örneklerini yansıtır.

Ohrili Hüseyin Paşa tarafından kurulan Beşiktaş Mevlevihanesi'nin (17.yy) ilk postnişini Ağazade Mehmet Hakiki Dede'dir. Sonraları Çırağan Sarayı'nın arazisi olan yerde inşa edilen Mevlevihane, 19.yüzyılda (sırayla) Fındıklı, Maçka ve Eyüp'e taşınarak 1925 yılına kadar etkinlik göstermiştir.

Mimar Sarkis Balyan tasarımı olan Akaretler Sıraevleri'nin yapımına 1875 yılının Ocak ayında başlanmıştır. Amaç, elde edilecek kira geliriyle Aziziye Camii'ni yaptırmaktır. 69 kapı olan Akaretler Sıraevleri, kimi kaynaklara göre Abdülaziz tarafından Dolmabahçe Sarayı'nı (sık aralıklarla yangın tehlikesi geçiren) Beşiktaş ve Köyiçi semtlerinden ayırmak için inşa edilmiş, içerdikleri konut birimlerine saray ağaları ve muhafızlar yerleştirilmişti. Atatürk'ün annesi Zübeyde Hanım ve kız kardeşi Makbule için 1914-1918 yılları arasında kiraladığı ev de Akaretler'e bağlı Vişnezade Mahallesi'ndeydi (76 numara); günümüzde (tüm Akaretler Sıraevleri'yle birlikte) restore edilmektedir.

Akaretler'deki Mabeynci Hacı Halit Bey Konağı, 20. yüzyılın başlarındaki Beşiktaş yangınında kül olmuştur. Biyokimyager Dr. Handan Şahin'in annesinin büyükbabası olan Hacı Halit Bey, Abdülaziz döneminde saray mabeyncisiydi.

Kazasker Vişnezade Mehmet İzzet Camii (1664) ve Abdülmecit tarafından annesi adına yaptırılan Bezm-i Alem Valide Sultan Çeşmesi (1839) aynı mahallededir.

Serencebey Sıraevleri'nde 19. yüzyılın başlarında 20 yüzyılın ortalarına kadar İstanbul'un kalburüstü aileleri oturmuştur. Bu mahalledeki konaklar ve köşkler, tezyinatlı "cihannuma"larıyla ünlüdür.

Abbas Ağa Camii, Darüssaade Ağası Abbas İbn Abdürrezzak tarafından 17. yüzyılda yapılmıştır. Cami aynı adı taşıyan mahallede bulunmaktadır. 2. Mahmut döneminde (19.yy) onarılan caminin yanındaki çeşmenin kitabesi 1862 tarihli'dir.

Şirket-i Hayriye'nin 6 numaralı "Beşiktaş" vapuru 1853 yılında İngiltere'de yapılmış, 60 beygir gücünde tek silindirli buhar makinesine sahip olan yandan çarklı "Beşiktaş", 1864 yılında hizmet dışı bırakılmıştır.

Çelebi Evliya Gözüyle Beşiktaş:

"Ab-ı havası gayet hoştur. Leb-i deryada alçak bayırlar üzerinde kat kat bağlı bahçeli altı bin kadar yalı ve evleri vardır. Hâkimleri Galata Mollası'nın naibi ve Subaşı'dır. Gayet mazbut bir şehirdir. Camileri, mescitleri, bir medresesi, kırk adet sıbyan mektebi, bir dar-ül kurrası, bir kervansarayı, üç hamamı, yetmiş kadar dükkânı, yüz doksan kadar saray hamamları vardır. Çeşme ve sebilleri de vardır ki, suları ab-ı zülaldir. Her hane ve bostanda tatlı su kuyuları vardır. Yahya Efendi Mesiresi, içine asla güneş tesir etmez, çınar, sakız, servi, ceviz ağaçları ile müzeyyendir. Bülbüllerin feryatları ehl-i teferrucun camına can katar. Mevlevihane Tekkesi'nin İstanbul'da ve gayri diyarda misli yoktur. Semahanenin meydanı serapa ceviz levhalarla müzeyyen olup üç taraflı billur ve necef taşlarıyla nakışlıdır."

Beşiktaş'ın ünlü meyvesi: Dut.

5.ÇİRAĞAN SARAYI

Çırağan sahil, 16. yüzyıldan başlayarak Osmanlı hanedanının hasbahçeleri arasında yerini alır. Kaptan-ı Derya Kılıç Ali Paşa Sahilhanesi 4. Murat tarafından alınarak kızı Kaya Sultan'a ve damadı Sadrazam Melek Ahmet Paşa'ya verilir (17.yy). 18. yüzyılda 3. Ahmet sahilhaneyle çevresini Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'ya ihsan eder; İbrahim Paşa ile eşi Fatma Sultan sahilhaneye ve semte adını veren fener alaylarını (Çırağan, Farsça "çereğan", ışık dolu) burada düzenlerler.

Lale Devri'nin simgesi olan ve "Vakt-i Çırağan" olarak adlandırılan bu gece şölenlerinin odak noktası, hünkar topuzu ya da devekuşu yumurtası iriliğinde güllerde

bir soğanı bin altın eden siyah damarlı, ateş renkli laleler arasında gezinen sırtları mumlu kaplumbağalardı. Eğlence gün doğarken helva sohbetlerine dönüşürdü.

Fransız Sefiri Louis Sauveur de Villeneuve, camilerin kubbelerinin ışıkla taçlandırıldığına ve Kur'an-ı Kerim'den ayetlerin minareler arasında "ateşten harfler"le yazıldığına değinir. Mavi İnci adı verilen ve çini motiflerinde öne çıkan nadir lale bu devirde (tohum harmanıya) oluşturulmuştur.

Dönemin gözde laleleri, şiirsel adlarla anılırdı: Tac-ı Kayser, Lale-i Rumi, Feyz-i Seher, Gül-i Ruhsar, Sim Endam, Pertev-i Asuman, Şule-i Çemen, Tasvir-i Gülşen, Ruy-i Mahbub, Şah-ı Banu, Menba-i Hayat, Yakut-u Hüda.

Lale Devri bir isyanla noktalandıktan sonra Çırağan Sahilhanesi terk edilmeye yüz tutar. 1. Mahmut döneminde (18.yy) onarılarak yabancı diplomatların kullanımına sunulur. Çırağan Sahilhanesi'ni aynı yüzyılın sonlarında satın alan Sadrazam Yusuf Ziya Paşa, binayı tümüyle yıktırır ve yerine mermer bir saray inşa ettirir. Mimar Kırkor Balyan tasarımı olan bu sarayın tavanları altın yaldızla bezelidir. Yusuf Ziya Paşa tarafından 3. Selim'e armağan edilen Çırağan Sarayı'nın alanı, Rodoslu Yalısı'nın dahil edilmesiyle genişler.

2. Mahmut döneminde tümüyle onarılan saray, Mimar Garabed Balyan'ın ana bölüme 40 mermer sütun eklemesiyle büyür. Önceleri yalnızca bir yazlık saray olarak düşünülen Çırağan, 19. yüzyılın ortalarında yılın her mevsiminde yaşanabilecek bir yapı haline dönüştürülür. Kısa süre sonra Abdülmecit tarafından yıktırılan Çırağan Sarayı'nın yerine yenisi yaptırılamaz. Hazineye para yoktur, Mimar Nigoğos Balyan'ın attığı temeller öylece kalır.

Son Çırağan Sarayı, Abdülaziz dönemi binasıdır. Garabed Balyan'ın oğlu Sarkis Balyan, Osmanlı mimarisinin özellikleriyle klasik Avrupa stillerini sentezleştirir. Mermer sarayın her kapısının değeri bin altının üzerindedir. Tüm saray beş milyon altına mal olur. 1872 yılında tamamlanan Çırağan Sarayı'nın külliyesinde bir Mevlevihane de bulunmaktaydı. Billur Köşk adı verilen limonluğun içinde renkli kanatlı ve "billur ötüşlü" yüzlerce kuşun uçtuğu yazılır.

Abdülaziz'in Dolmabahçe Sarayı'na geçişinin ardından bir süre boş kalan Çırağan Sarayı, kapılarını 2. Abdülhamit tarafından tahttan indirilen 5. Murat için açar; yaşamının son 30 yılını bu "altın kafes"te geçirir.

Çırağan Sarayı 6 Ocak 1910 tarihinde yanar. Yangının elektrik ya da ısıtma donanımındaki sorunlardan çıktığı söylenir. Boş bir kabuk gibi terk edilen sarayın geniş

alanına İstanbul Belediyesi 1940'larda bir futbol stadyumu ve halka açık yüzme havuzu yaptırır. Tüm külliyei 1980'lerin sonlarında satın alan Kempinski Grubu, Çırağan Sarayı'nı özgün tasarımına göre yeniden inşa ettirir ve hasbahçeye modern bir bina yaptırır. Bu binalar, günümüzde Çırağan Palace Hotel- Kempinski İstanbul olarak varlıklarını sürdürmektedir.

6.ORTAKÖY

Antik çağdaki adı Arkheion olan Ortaköy'ün Bizans devrindeki başlıca mahallesi, aynı adı taşıyan bir manastıra sahip olan Damianou'ydu. Manastır 9. yüzyılda yaşayan Bizanslı devlet adamı Damianos tarafından yaptırılmıştır. Semtin büyük bölümünü ise Aghios Phocas Manastırı kaplıyordu. Başlangıçta Osmanlı tarafından ihmal edilen Ortaköy, 16. yüzyıldan başlayarak tüm dinleri barındıran önemli bir yerleşim merkezi oldu. Semtın başlıca anıt yapıları; Büyük Mecidiye Camii (19.yy), Aghios Fokas Rum Ortodoks Kilisesi (19.yy), Etz Ahayim Sinagogu (17.yy), ve Ortaköy Hamamı(16.yy).

16. yüzyılda Veziriazam Kara Ahmet Paşa'nın kahyası Hüsrev Kethüda tarafından yaptırılan Ortaköy Hamamı, Mimar Sinan'ın eseridir. Çift kubbeli, ayna tonozlu, geniş kemerli ve kirpi saçaklı olan hamam, işlevini günümüzde de sürdürmektedir.

Bizans devrindeki adı Kleidion (Boğaz'ın Anahtarı) olan Defterdar Burnu üzerine inşa edilen Büyük Mecidiye Camii'nin yerinde önceleri Mahmut Ağa'nın 1721 yılında yaptırdığı mescit vardı; yapı aynı yüzyılın ortalarında Mahmut Ağa'nın damadı Kethüda Mehmet Ağa tarafından onarılmış ve genişletilmiş, tarihe Mehmet Kethüda Cami-i Şerifi olarak geçmiştir. Abdülmecit, Büyük Mecidiye Camii'ni aynı yerde inşa ettirmiştir (1853). Mimarı Nigoğos Balyan olan caminin giriş kapısı üzerindeki kitabede Abdülmecit'in tuğrası (Nişan-ı Hümayun) vardır.

Büyük Mecidiye Camii'nin karşısındaki Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa Çeşmesi, 1723 yılında yaptırılmıştır. Mermer çeşmenin kitabesi (Enderun'da Tülbent Ağası, Darphane Emni, Sadaret Kaymakamı, Anadolu Valisi) Trabzonlu Şakir Ahmet Paşa'nındır.

Adı, "Yaşam Ağacı" anlamına gelen Etz Ahayim Sinagogu , 17 yüzyılda yapılmıştır. 1618 tarihindeki Büyük Bedesten yangınının ardından Ortaköy'e yerleşen Museviler tarafından yaptırılan sinagogun cemaati, Musevilerin 1660 ve 1718 yangınlarından sonra Ortaköy'e akın etmesiyle çoğalır. 1703 ve 1813 tarihlerinde yanan sinagog, 1825 yılında baştan sona onarılır. 1941'deki yangında kül olan Etz Ahayim

Sinagogu'nun yalnızca "Ehal" (Kutsal Yazıtlar Korunağı) ve "Midraş" (Din Mektebi) bölümleri günümüze kalmıştır. Yapının çift sütunlu, alınlıklı ve kemerli giriş kapısı 1915 tarihini taşır.

Hatice Sultan (19.yy), Fehime Sultan(19.yy) ve Esmâ Sultan (19.yy) yalıları da Ortaköy'ün anıt yapıları arasındadır. 5. Murat'ın kızı olan Hatice Sultan'ın yalısı, Osmanlı hanedanının sınır dışı edilmesinden sonra yetimhane ve ilkokul olarak kullanılmış, 1972 yılında mülkiyeti Yüzme İhtisas Kulübü'ne geçmiştir. Yine 5. Murat'ın kızı olan Fehime Sultan'ın yalıysa günümüzde Gazi Osman Paşa Ortaokulu'dur. Sultan Abdülaziz'in kızlarından Esmâ Sultan için Mimar Sarkis Balyan tarafından tasarılan Esmâ Sultan Yalısı, Cumhuriyet'in ilanından sonra bir süre tütün deposu olarak kullanılmış, 1975 yılında yanmış ve onarılmamıştır.

Beşiktaş-Ortaköy arasındaki Feriye Sarayları'nı (İbrahim Tevfik Efendi Sahilsarayı, Cemaleddin Efendi Sahilsarayı, Seyfeddin Efendi Sahilsarayı) koruyan Feriye Karakolu (19.yy) aynı zamanda Tabya Karakolu olarak bilinir. Restorasyonu sürmekte olan Feriye Karakolu ve Zaptiye Koğuşları, günümüzde Kabataş Kültür Merkezi'ni barındırmaktadır.

1925 yılında Kağıthane'de kurulan Şişli Süruriyesi (Yatakhane), 1931'de Ortaköy'e taşınarak Şifa Yurdu adını almıştır.

Bir zamanlar Ortaköy semtinin en görkemli yapısı olan Neşatabad Sarayı, Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa tarafından 3. Ahmet için yaptırılmıştır (18.yy). İnşaat sorumlusu, Tersane Emîni Kiblelizade Mehmet Bey'di. Sadaret Kethüdası Mehmet Paşa Yalısı'nın yakınlarındaki saray, 3. Selim tarafından kız kardeşi Hatice Sultan'a verilmiştir (18.yy). 2. Mahmut'un kız kardeşi Hibetullah Sultan ve kızları Saliha Sultan ile Adile Sultan da Neşatabad'da yaşamışlar, saray Abdülmecit döneminde görkemli düğünlere sahne olmuştur. Ortaköy-Kuruçeşme sahil yolu üzerinde uzanan Neşatabad Sarayı, 1925 yılında tümüyle boşaltılmış ve yıkıma terk edilmiştir.

Evliya Çelebi Gözüyle Ortaköy:

"Deniz kenarında bir derenin iki yanında iki bin üç yüz kadar kat kat yalılar, bağlı bahçeli saraylardır. İki yüz kadar dükkânı vardır ki çoğu meyhanedir. Han, imaret, medrese, sebîlhane yoktur ama bostanları çoktur."

Ortaköy'ün ünlü meyvesi:Armut.

7.BEBEK

Kimi kaynaklara göre, Bebek'in antik çağdaki adı Khallae'ydi ve kıyısında Artemis'e adanmış bir tapınak yükseliyordu. Bu adın "İskeleler" anlamını taşıyan Skallai'den geldiği söylenir. Diğer kaynaklar, Khallae'nin günümüzün Kilyos'u olduğunu, Bebek'inse Philemporon adını taşıdığını yazar. Bebek adı, İstanbul'un fethinden sonra yöreye bölükbaşı tayin edilen (ve rivayete göre yakışıklı bir delikanlı olan) Mustafa Çelebi'den gelir. Semt 15. yüzyılda Bahçe-i Bebek Çelebi olarak anılıyordu.

Antik çağda Bebek'te balıkçılarla avcıların tanrıçası Artemis'e adanmış bir tapınak bulunuyordu. 11. yüzyılda Bizans egemenliğindeki Peçenekler Damatrys'de (Samandra'da) ayaklandılar ve Boğaz'ın Asya yakasından Avrupa yakasına atlarını sulara sürerek geçtiler. Geçiş noktalarının Anadolu Hisarı ve Bebek oldukları söylenir.

Vak'anüvis Küçükçelebizade İsmail Asım Efendi'ye göre, Bebek semtinde ilk kasır 1. Selim (16.yy) devrinde yaptırılmıştır. 18. yüzyılda Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa tarafından 3. Ahmet için Bebek Bahçesi'nde Mimar Salih Ağa'ya inşa ettirilen Hümayunabad Kasrı, 1. Abdülhamit (18.yy) döneminde Kaptan-ı Derya Cezayirli Gazi Hasan Paşa ve aynı yüzyılda 3. Selim tarafından onarılmıştır. Abdülmecit (19.yy) tarafından yıktırılan kasrın bahçe duvarları Abdülaziz döneminde ortadan kaldırılmış, geriye yalnızca gür ağaçlıklı koru kalmıştır.

İki katlı Hümayunabad Kasrı'nın ince mermer sütunlu ve üç sofalı bir Divanhanesi, değişik büyüklükte odaları, camekanlı hamamı, kameriyeleri, geniş saçaklı ve kurşun örtülü bir çatısı bulunuyordu. Bahçenin ortasındaki havuzun yanında (yine üç sofalı) şadırvanlı bir köşk yer almaktaydı. "Voyage Pittoresque de Constantinople et Rives du Bosphore" (18.yy) başlıklı anıtsal çalışmada yayınlanan Antoine-İgnace Melling imzalı gravürde resmedilen Hümayunabad Kasrı, 3. Selim döneminde bahçede kısa menzilli tüfek atışlarıyla okçuluk yarışmalarına, Divanhane'de musiki fasıllarına ve yalı boyunda sandal sefalarına sahne olmuştur.

Külliyesinde Hünkar Sofası, mektep, hamam ve çeşme barındıran 3. Ahmet Camii(18.yy), Hümayunabad Kasrı'nın yanıdaydı. Günümüzde aynı noktada (Evkaf Başmimarı Kemaleddin Bey tarafından 1913 yılında tasarılan) Bebek Camii yükselmektedir. Kesme küfeki taşından yapılan caminin mihrabı ayet kitabeli, camlarının bir bölümü firuze renklidir. Bebek Camii'nin tezyinatı, hat ustaları İsmail Hakkı Bey ve Macit Bey tarafından yapılmıştır.

Bebek semtine yerleşenler arasında, devlet, din ve eğitim işlerinde önemli görevler üstlenen İsmail Efendi, Dürrizade Abdullah, Dividigüzel Hayrullah Ağa, Şeyh-ül İslam Esat Efendizade Şerif Efendi, Peksimetçi Hacı Nurettin Ağa ve Enderun-u Hümayun Muallimi Yesarizade Mustafa İzzet Efendi bulunuyordu.

Bir zamanlar gül ve akasya bahçeleri, suya inen salkım söğütleri, tül gibi çitlembik ağaçları ve hiç dinmeyen bülbül sesleriyle ünlü olan Bebek semtinin önemli anıt yapılarının başında Hıdiv Sarayı gelir. Halil Paşazade Arif Efendi Yahısı olarak yaptırılan bina, Rauf Paşa ile Sadrazam Ali Paşa'nın ardından ("Valide Paşa" ya da "Valide-i Hıdiv" olarak da bilinen) Emine Hanım'ın mülkiyetine geçmiştir. Mısır Hıdivi Abbas Hilmi Paşa'nın annesi olan Emine Hanım'ın ölümünden sonra, Hıdiv Sarayı Mısır devletine bağışlanmıştır. Bugün İstanbul Mısır Başkonsolosluğu olarak işlevini sürdürmektedir.

Aghios Kharalambos Kilisesi, Fransız Katolik Manastırı ve Yetimhanesi semtin tarihsel yapıları arasında yer alır.

Boğaziçi'nin en ilginç sahilhanelerinden biri olan Reisülkütab Mustafa Efendi Yahısı (18.yy), Yılanlı Yalı olarak bilinir: 2. Mahmut, Muhasib Said Efendi'ye Mustafa Efendi'nin Bebek'teki yalısını beğendiğini bildirir. Said Efendi de (Mustafa Efendi'yi korumak için) yalının yılanlarla dolu olduğunu söyler. Padişah yalıya el koymaktan vazgeçer ama sahilhane o günden sonra Yılanlı Yalı olarak anılır.kırk odalı haremî, görkemli havuzu, tezyinatlı çeşmesi, kubbeli taş salonu, Sakal-ı Şerif Dairesi, ciltleri sedef, fildişi, mine ve mücevherlerle işlenmiş elyazmalarıyla bezeli kütüphanesi, duvarlarındaki nadir"hat"ları ve koruluklarındaki çamlarıyla Bebek'in kayalık kıyıları üzerinde yükselen Yılanlı Yalı, Reisülkütab Mustafa Efendi'nin, Raşit Efendi'nin ve Yahya Efendi Dergahı Postnişini Mehmet Nuri Şemsettin Efendi'nin mülkiyetine geçer, sonra (bölümler halinde) varislere kalır. Yılanlı Yalı 1964 yılında yanmış ve kısmen restore edilmiştir.

Bebek semtinin görkemli yapılarından Hekimbaşı Abdülhak Molla Yahısı'nın mülkiyeti sonraları (sırayla) Sadrazam Mütercim Rüştü Paşa'ya, Ahmet Cevdet Paşa'ya ve Mabeynci Faik Bey'e geçmiş, son sahibi 2. Abdülhamit'in kızı Ayşe Sultan olmuştur. Yalı yıkıldıktan sonra üstlerdeki koruya Ayşe Sultan Köşkü yaptırılmıştır.

Hekimbaşı Abdülhak Molla Yahısı'nın yanında, Mücevhercibaşı Jak Bey Deleon Yahısı bulunuyordu. (Mücevhercibaşı Aron Efendi Deleon'un oğlu olan Jak Bey Deleon, 2. Abdülhamit tarafından Mecidiye Nişanı ve "Rütbe-i Bala'yla taltif edilmişti.

“Bala”, Abdülmecit döneminden beri Osmanlı İmparatorluğu’nda en yüksek sivil rütbelerden biriydi. Farsça “Yüce”, “Yüksek”, “Üst” anlamını taşıyan “Bala” rütbesine sahip şahsiyetlere yazışmalarda “Beyefendi Hazretleri” diye hitap edilirdi. “Efendi”yse “ihsan-ı şahane”ye mazhar olmuş sanatkarların resmi unvanıydı).

Bebek Rıhtım Boyu Caddesi üzerindeki en geniş yapılardan biri olan Jak Bey Deleon Yalısı’nın ilk sahibi, Bitlis Valisi Edhem Paşave eşi Nafia Hanım’dı. Mücevhercibaşı Jak Bey Deleon yalıyı Edhem Paşa’dan 19. yüzyılın sonlarında satın almış, yalı Jak Bey Deleon’un adıyla anılır olmuştu. Yalı girişine uzanan yol, nadir deniz kabuklarıyla bezeliydi; bahçesinde bülbüllerin su içmesi için küçük mermer havuzlar bulunuyordu. “Bebek 52” numaralı telefon bağlanan Jak Bey Deleon Yalısı 20. yüzyılın başlarında (Dürrizade Yalısı ve Mümtaz Paşa Yalısı’yla) yanmış, Jak Bey Deleon , ailesiyle Nice’ye gitmiş ve İstanbul’a dönmemiştir. Yanan yalının arsası üzerine sonraları yapılan köşkte, Amerikan Kız Koleji’nin müdür yardımcısı Mebruke Hanım oturmuştur.

Piramit şeklinde bir taş sütun üzerinde bulunan Bebek Feneri’nin tabanı balkonludur; kayıklar yanaşıp bağlanabilir. Reşat Ekrem Koçu, Bebek Feneri’nin “deniz sathından 15 kadem (beş metre) yüksek” olduğunu söyler.

Şirket-i Hayriye’nin 8 numaralı “Bebek” vapuru 1857 yılında İngiltere’de yapılmış, 60 beygir gücünde iki silindirli buhar makinesine sahip olan yandan çarklı “Bebek”, 1857 yılında hizmet teknesi olarak kullanılmaya başlanmış, sonraları karaya çekilerek marangozhaneye tahvil edilmiştir.

Evliya Çelebi Gözüyle Bebek:

“Bebek Bahçesi padişahlara mahsustur. Selim Han-ı Evvel’in bir kasrı var ise de bahçesi o kadar mamur değildir ama ulu servileri vardır. Burası da geçilince Deli Hüseyin Paşa bağma varılır, safi sanavber ağacı ile müzeyyendir. Kayalar nam mahallede kırk hane ve Sıtkı Efendi Camii vardır; bu cami fevkanidir; altında kayadan bir ab-ı zülal cereyan eder. Buradan ötesi Rumeli Hisarı’dır.”

Bebek’in ünlü meyveleri: Elma, armut, erik, kayısı, şeftali.

8.RUMELİ HİSARI

Antik Phoneus üzerine kurulu bir semt olan Rumeli Hisarı, adını Fatih Sultan Mehmet'in 1452 yılında yaptırdığı dev kaleden alır. Kalenin yerinde antik çağda bir Hermes tapınağı bulunduğu, semtin (bu nedenle) Hermion olarak da bilindiği yazılır.

2. Murat'ın ölümünden sonra Osmanlı tahtına 2. Mehmet (Fatih Sultan Mehmet, Ebu'l-Feth Sultan Mehmet Han, Fatih-i Kostantiniyye), Bizans İmparatoru (Kayser-i Rum) Constantinus Dragases'den Rumeli Hisarı'nın yapımı için bir yer istedi. Hisar'ın inşaatı başlar başlamaz Anadolu Hisarı'nın da onarımına gidildi; Toplarönü Mevkii adı verilen yere ağır toplar yerleştirildi. 2. Mehmet'in amacı, Boğaz'ın kuzeyinden gelecek yardımların İstanbul'a ulaşmasını önlemektir. Anadolu ve Rumeli'den 2000 duvarcı, 4000marangoz, 6000 işçi getirilerek 1452 ilkbaharında Rumeli Hisarı'nın yapımına başlandı. Kimi kaynaklar, Sultan Mehmet'in de taş, tuğla ve kireç taşıyarak işçileri yüreklendirdiği, bu çabaya Sadrazam Halil Paşa'nın, Sarıca Paşa'nın ve Zağanos Paşa'nın da katıldığını yazarlar.

Rumeli Hisarı'nın yapımı yaz ortasında tamamlandı. İnşaat bittiği anda, 2. Mehmet büyük çaplı bir topun dökümüne başlanmasını buyurdu. Bu topun dökümünde Muslihiddin ve Orban adlı iki mühendis çalışıyordu. Kısa sürede dökülen top, Rumeli Hisarı'na yerleştirildi ve Boğaz'dan geçmeye çalışan bir Venedik gemisi ilk hedefi oldu. Hisarın duvarlarının kalınlığı 25 adım olarak hesaplanmıştı. Hisar komutanlığına Firuz Ağa getirildi. Kaleye 400 yeniçeri yerleştirildi, namlu uzunluğu sekiz metre, çevresi on iki karış olan ve 12 kantar (yaklaşık 600 kilo) ağırlığında taş gülle atan bir tunç top yaptırıldı. Böylece Boğaz'dan geçiş izin ve ücrete bağlandı. Savaş 6 Nisan 1453 yılında başladı. 11 Nisan'da topların yerleri değiştirildi. 18 Nisan'da Prens Adaları (İstanbul Adaları) ele geçirildi. 22 Nisan'da Osmanlı donanması karadan yürütülerek Haliç'e indirildi. 29 Mayıs 1453 tarihinde Bizans düştü. Fatih Sultan Mehmet 21 yaşında, Megaralı Byzas'ın İ.Ö 667 yılında kurduğu Bizans 2120 yaşındaydı.

17. yüzyılda Rumeli Hisarı'nda yüz beş top bulunuyordu. Evliya Çelebi, "Kale-i Kadim" olarak nitelendirdiği Rumeli Hisarı'nın çevresinin 6000 adım olduğunu yazar.

Kuzeyden güneye iki yüz elli metre, doğudan batıya yüz yirmi beş metre olan Rumeli Hisarı'nın beş kapısı vardır: Dağ Kapısı, Dizdar Kapısı, Hisarbeçe Kapısı, Sel Kapısı İstihkam Kapısı, Sarıca Paşa Kulesi, Halil Paşa Kulesi ve Zağanos Paşa Kulesi, 17 en büyükleridir. Hisarı'nın yapımında kullanılan kireç İstinye'den ve Çubuklu'dan, keresteler İzmit ve Karadeniz Ereğli'sinden, demirler Rumeli Kavağı ve Anadolu

Kavağı'yla İstanbul Adalar'ından getirilmiş, taşların arasına Kütahya'nın ve İznik'in çini ocaklarında pişirilen yassı tuğlalar yerleştirilmiştir. Harcı, güçlü bir yapıştırıcı olan güvercin yumurtası akıyla karıldığı rivayet edilir.

1509 depreminde ("Kıyamet-i Suğra", Küçük Kıyamet) ve 17. yüzyıldaki yangından hasar gören Rumeli Hisarı, afetlerin hemen ardından tamir edilmiş, 18. yüzyılda bakım ve onarım görmüş, 1953 yılında (İstanbul'un fethinin 500. yılı nedeniyle) baştan sona elden geçirilmiştir. Şeyh-ül İslam Molla Fenari Mescidi (15.yüzyıl) hisarın içindedir.

Değişik tarihsel belgelerde Kulle-i Cedide, Yenice Hisar, Yeni Hisar, Güzel Hisar, Boğazkesen Hisarı olarak anılan Rumeli Hisarı'yla 1. Beyazıt'ın 1397 yılında yaptırdığı Anadolu Hisarı'nın arası 660 metredir. Boğaz'ın en dar yerinde yaptırılan ve klasik Osmanlı askeri mimarisinin sağlam örnekleri olan bu iki hisar, İstanbul'un fethinde önemli rol oynamıştır.

Rumeli Hisarı'nın en yüksek kulesinde Fatih Sultan Mehmet'in bir odası olduğu, Padişahın arada buraya gelerek Boğaz'a ve şehre kuşbakışı baktığı yazılır. Söylenceye göre, Rumeli Hisarı üstten bakıldığında kufi yazıyla "Mehmet" adının okunacağı şekilde inşa edilmiştir...

İstanbul'un fethinin 500. yılında (1953) Sarıca Paşa Kulesi müze haline getirilmiş, Osmanlı'dan günümüze gelen top, tüfek, kılıç, ok, yay, kalkan, miğfer, kandil, bayrak, savaş planları, kale anahtarları ve kilitleri burada sergilenmiştir. Kulenin duvarlarına 2. Mehmet'i Belgrad kuşatmasında ve At Meydanı'nda tasvir eden iki minyatür konmuştur.

Tarihçi Herodotos'a göre (İ.Ö.5.yüzyıl), Pers İmparatoru Hystaspes oğlu 1. Dareios, İsa'dan önce 512 yılında Samoslu Mandrokles'in yaptığı Boğaz Köprüsü'nden 700.000 askerin geçişini bu tepelerden izlemiştir. Kimi kaynaklara göre birbirlerine bağlı dev dubalar üzerinde duran Dareios Köprüsü, Boğaz'ın Asya ve Avrupa yakalarını birleştiren ilk geçittir. Piyadeler, süvariler ve filler köprüden geçerken, 1. Dareios'un Skythia seferine katılan ve 600 gemiden oluşan İon donanması Karadeniz'e doğru yol alıyordu. Rumeli Hisarı'nın bulunduğu tepenin doruklarındaki kayalardan oyulmuş tahta kurularak ordusunun geçişini izlemiştir. 1. Dareios;bu nedenle bu tepeye bir demlerde Dareios Tahtı denirdi. Mimar Mandrokles bu geçişi ölümsüzleştiren bir tablo yaptırmış ve Samos'daki Hera tapınağına sunmuştur. 1. Dareios; İstanbul Boğazı'nın Karadeniz çıkışına Skythia seferi anısına iki mermer sütun dikirmiştir; Asur ve Yunan

harfleri ile yazılı olan bu sütunlar, sonraları Artemis Sunağı'yla Dionysos Tapınağı'nın yapımında kullanılmıştır.

Yine İsa'dan önce 480 yılında, Pers İmparatoru Kserkses Çanakkale Boğazı üzerine bir köprü yaptırmış ve Atina'yı kuşatmak üzere yola çıkan ordularını buradan geçirmiştir. Köprü, antik Abydos (Nara Burnu) ve Sestos (Akbaş Burnu) kentleri arasında uzanıyordu. Polybios, Makedonyalı İskender'in İ.Ö. 364'de Çanakkale Boğazı'nı aynı noktadan geçtiğini yazar.

Boğaz'ın üzerinde "inşa" edilen başka bir "köprü" daha vardır: Bizans İmparatoru 1. Heraclius (7.yüzyıl), kayıkları Boğaz'ın iki yakası arasında yanyana dizdirerek birbirlerine bağlatılmış ve at üstünde Asya yakasından Avrupa yakasına geçmiştir. Bu geçişin Rumeli Hisarı'nda noktalanmış olduğu söylenir.

2. Abdülhamid döneminde yine Rumeli Hisarı'yla Anadolu Hisarı arasında bir köprü düşünülmüştür. Tasarıya göre, Hamidiye Köprüsü çini ve yıldızla nakışlanmış kubbelerle süslenecek, toprakla donatılmış döner kubbelerle korunacak ve fenerlerle aydınlatılacaktı. Yürüyerek, arabayla ya da trenle geçit vermesi planlanan köprü, 2. Abdülhamid'in onay vermemesi nedeni ile yapılmamıştır. Aynı dönemde bir Tünel-i Bahri (Deniz Tüneli) tasarımı gündeme gelmiş ama Sultan bu öneriye de sıcak bakmamıştır.

Osmanlı'da Derviş Durmuş Dede, Evliyalar ve Kayalar olarak da bilinirdi. Rumeli Hisarı semti. 17. yüzyılda yaşayan Durmuş Dede'nin, fırtınaları önceden bilen ve denizcilere yol gösteren bir ermiş olduğu söylenir. Yine 17. yüzyılda Nişancı Mehmet Sıdkı Paşa tarafından yaptırılan Kayalar (Katip) Mescidi'nin yerine Bizans döneminde bir ayazma ve sarnıç bulunuyordu. Hacı Kemaleddin Camii (18. yüzyıl), Zeynep Hatun Çeşmesi (19. yüzyıl), Mısırlı Yusuf Paşa Konağı (19. yüzyıl), Oduncubaşı Yalısı (19. yüzyıl, Başokçu Yahısı (19.yüzyıl) semtin diğer anıt-yapıları olarak sayılabilirdi...

Aşıyan Müzesi (Tevfik Fikret Evi) semtin başlıca köşküdür. Son Halife Abdülmecid Efendi'nin "Sis" tablosu ve Abdülhak Hamid'in el yazıları bu müzededir; yazılar Abdülhak Hamid'in eşi Lucienne Hanım tarafından armağan edilmiştir. Edebiyat-ı Cedide Müzesi olarak da bilinen Aşıyan'da Tevfik Fikret'in şiirleriyle fotoğrafları ve Musikişinas Macar Osman Paşa'nın kızı Şair Nigar Hanım'ın eserleri sergilenmektedir.

Evliya Çelebi Gözüyle Rumeli Hisarı:

“Leb-i deryada dar yerde olup bağısız ve bahçesiz kayalar üzerinde kat kat 1060 kadar hanedir. Üç camii, 11 mescidi, yedi mekteb-i sıbyanı, bir hamamı, 200 dükkanı, Durmuş Dede Tekkesi namına bir tekkesi, yedi kadar Rum hanesi vardır. Ayan ve eşrefi yalı sahibi olup kış günleri İstanbul’da otururlar. Yahudisi yok, meyhane ve bozahane dahi bulunmaz. Halkı balıkçı, kale neferatı, kayıkçı, sair esnafıdır. Dağlar üzerinde nazirsiz kiraz bağları vardır ki Hisar kirazı namı ile Rum, Arap ve Acem’de meşhurdur; diyar-ı Acem’de adına Gülnar-ı Rum derler, iki kiraz bir dövme riyal ağırlığında gelmiştir. Rumeli Hisarı’nın önünden akan şeytan akıntısı gayet şiddetli akar, göz kapayıp açınca bir gemiyi Kandilli Burnu’na kadar sürer götürür.”

Rumeli hisarının ünlü meyveleri: Kiraz, vişne, çilek, üzüm.

II. KÜLTÜREL DEĞERLER

1. İSTANBUL FOLKLÖRÜNÜ OLUŞTURAN ÖĞELER

İstanbul, folklorundaki öğeler, hem şehrin tarihinden, hem de halkının tarihinden izler taşır. İlk insan yerleşimlerinin tarihi tam olarak saptanamayan İstanbul’un, Byzantion adıyla, İsa’nın doğumundan 660 yıl önce kurulduğu söylenir. 1453 yılında Türklerce fethedilmeden önce, pek çok kuşatma ve işgal yaşamış, yıkım, yağma, kardeş kavgası görmüş bir şehirdir. Roma İmparatorluğu döneminde yaşadıkları arasında din, inanç değişimleri, dün kutsal sayılanın bugün dine aykırı oluşu gibi kökten değişiklikler de vardır.

Türklerden önce de İstanbul’da çeşitli uluslar yaşamaktaydı. Bu uluslar birbirinden ayrı semtlerde de yaşasalar, birbirinin kültürlerini etkilemektedirler.

II. Sultan Mehmet’in, fethettiği şehri bayındırlaştırmak için düzenlediği iskan politikası, Anadolu Selçuklularına başkentlik etmiş Konya yöresi halkını (Karaman, Aksaray, Ereğli) şehre yerleştirir. Şehre yerleştirilenler arasında Musevi inanımı kabul etmiş bir Türk boyu olan Karaimler, Türkçe konuşup, Türkçe dua eden Karaman Hristiyanları (Rum ve Ermeni) da vardı. Bir süre sonra bu halka, İspanya’dan göç eden Museviler de katılır. Şehrin Müslüman Türk halkı arasında Rumeli’den gelenler de bulunmaktadır.

Kölelik kurumunun, “devşirme” düzeninin getirdiği değişik kültür ve inançlar, İstanbul halkını etkiler. Çünkü köle sayılan kişiler, ırk ayrımı gözetilmediğinden, çocuk

bakmakta, genç eğitmektedir. Bu kültür göçlerine, İstanbul'a Azerbaycan gibi ülkelerden getirilen usta ve bilginleri, Osmanlıya sığınarak din değiştiren Balkan ülkeleri bilgin ve askerlerini katabiliriz.

Müslüman Türk İstanbul'unun, ne eski kültürünü unuttuğunu ne de yerleştiği şehri yadırgadığını söyleyebiliriz. O, kimi inançlarında küçük değişiklikler yapmıştır yalnızca. Kökü Orta Asya'ya dayanan Al Karısı, at gibi binek hayvanlarıyla uğraşmaz, kadın ve çocukların ciğerini çıkarıp yemez olmuştur. Onun vereceği zarar, sinirlilik, bayılma gibi sürekli hastalıklardır. Ondan korunmak içinse yeni tedbirler üretilir. Salı akşamları iş yapılmasından özellikle yün eğrilmesinden hoşlanmayan Çarşamba Karısı, İstanbul dilinde "korkunç, bakımsız, kocakarı" anlamını kazanmıştır. Yasakları yürürlükten kalkmıştır. Onun yerini, Musevilerin Cumartesi ateş yakmalarından kaynaklanan, "Cumartesi yıkanan çamaşır üzüntüyle kirletilir" almıştır. Bu yasağı Hazreti Fatma'nın koyduğu da söylenmiştir.

Müslüman Türk, Anadolu'daki esnaf kurumlarını, zamana ve yere uygun değişikliklerle İstanbul'a taşıırken, kendisine "kutsal" yerler aramayı da unutmamıştır. Şehri kuşatan Arap ordularının şehit mezarları, Türk şehitleriyle birlikte kutsallık kazanmış, Hristiyanların kutsal suyu ve çeşmelerine saygı duyulurken, kimin olduğu bilinmeyen olağanüstü görünümlü mezarlar için İslam'a uygun söylenceler uydurulmuştur. Yuşa Tepesi gibi. Bu kutsal yerler şehirdeki Türk egemenliği boyunca genişleyecektir. Üstelik yöneticilerin dinden dönmüş sayıp öldürdükleri kişileri kutsal kişiler katına çıkarıp, onları ziyaret haline getirerek.

İstanbul folklorunu ve yaşayışını etkileyen iki ana öge de saray ve öğretim kurumlarının İstanbul'da oluşudur. Bu öğeleri İstanbul'un önemli bir dış alım ve satım limanı oluşu da eklenebilir.

Sonuçta ortaya çıkan bir karışımdır. İstanbul'un ünlü tatlısı keşkül-ü fukara gibi, içindeki her maddenin yalnızca güzelliği sezilen, hiçbir maddesi ayrı ayrı algılanamayan bir karışım.

İstanbul yaşamı, kültürünü ve folklorunu kimi parçalarını alıp, kimi parçalar ekleyerek yenileye gelmiştir. Bu süreç böyle de sürecektir. Çünkü hem "Bundan başka İstanbul yoktur" hem de "İstanbul'un taşı, toprağı altındır". Boşuna "Öl İstanbul'da, kal İstanbul'da" denilmemiş.

2.İSTANBUL'UN YAŞAMA BİÇİMİ

2.1.YEDİ TEPELİ ŞEHİR

İstanbul, yedi tepeli şehir olarak anılır. Bugün de üstlerinde ve eteklerinde yörenin özelliklerini yansıtan tarihi ve çağdaş yapıların yer aldığı bu yedi tepe şunlardır:

1.Tepe: Marmara ile Haliç girişi arasındaki yarımada'nın en uç noktası olan Sarayburnu Tepesi'dir. Topkapı Sarayı ile Ayasofya ve Sultanahmet Camilerinin yanı sıra Yerebatan Sarayı ve Gülhane Parkı bu sırtın üzerinde bulunmaktadır.

2.Tepe: Nuruosmaniye Tepesi'dir. Üstünde Nuruosmaniye Camii, Sultan Mahmut Türbesi, Çemberlitaş ve Binbirdirek Sarıncı yer alır.

3.Tepe: Sarayburnu ile Nuruosmaniye tepeleri arasında bulunan, Beyazıt Tepesi'dir. Üzerinde İstanbul Üniversitesi'nin geniş alanı ile Beyazıt ve Süleymaniye camileri yükselir.

4.Tepe: Fatih Camii'nin ve çevresinin yer aldığı Fatih Tepesi'dir.

5.Tepe: Üstünde Sultan Selim Camii ile Çarşamba semtinin yer aldığı Haliç'e bakan Sultan Selim Tepesi'dir.

6.Tepe: Üstünde Edirnekapi semti ile surların ve Tekfur Sarayı'nın yer aldığı Edirnekapi Tepesi'dir.

7.Tepe: Davutpaşa Tepesi'dir. Yedikule kıyılarından yükselerek Topkapı dolaylarına yayılan bu tepe, Davutpaşa semtini de içine alır.

2.2. ASIL İSTANBUL

İstanbul adı günümüzde bütün bir ili kapsıyor. Yine de günlük konuşmalarımıza sık sık "İstanbul'a inmek", "Beyoğlu'na çıkmak", "Karşıya (ya da Kadıköy'e) geçmek" deyimlerini kullanıyoruz. Çünkü yüzyıllarca İstanbul suriçindeki bölümden oluşan bir şehir sayılmış. Bugün P.T.T'nin kullandığı suriçi/surdışı bölümlemesi bir geleneğe dayanıyor. Fatih Sultan Mehmet döneminde İstanbul dört idari bölüme (kadılığa) ayrılmıştır: İstanbul (suriçi) kadılığı, Eyüp (Büyükçekmece, Çatalca ve Silivri'nin de kapsamında olduğu Haslar) kadılığı ya da Havass-ı Konstantiniyye kadılığı, Galata kadılığı, Üsküdar kadılığı. Bu idari bölümlere İstanbul ve Bilad-ı Selase (Üç Belde/Üç Şehir) Kadılıklar diye anılırdı.evliya Çelebi, Seyahatnamesi'nin İstanbul'a ayırdığı 1.cildinde de 17. yüzyılda İstanbul surları ve camilerinin onarımı için İstanbul, Eyüp, Galata ve Üsküdar mollalarının (geniş yetkili kadıların) toplandığını yazar.

Bugün Galata ve Eyüp'ün, Osmanlı coğrafya terimlerince, on şehirden ya da belleden sayıldığını söylemek de biraz gülünç kaçabilir. Ancak İstanbul'dan ayrı bir belde sayılan bu iki semtin yer aldığı sıralamayı görmek, İstanbul folklorunda zaman zaman yapılacak bölümler için de gereklidir. Bilad-ı aşere, Türkçe söylersek On Belde şunlar: İzmir, Eyüp, Kandiye, Halep, Selanik, Sofya, Trabzon, Galata, Kudüs, Larissa.

İstanbul, İstanbul folklorunda da suriçi anlamında anılır. Eski bir türkü, bir tanışı ya da sevgiliyi, dilediğinde eğlenebilmek için, daha hareketli olan "İstanbul"a çağırır. Belki Üsküdar'dan, belki Eyüp'ten:

Bu kış hanım İstanbul'a taşın da
Eğlenelim, zevk edelim Kalpakçıbaşı'nda
Güzeller var on üç on dört yaşında

Kapalıçarşı'nın büyük caddelerinden olan Kalpakçıbaşı'nda yalnızca on üç on dört yaşında genç kızların dolaştığını sanmayın. Söz konusu olan kalpakçıların ay yüzlü çıraklarıdır. Belki de bir hanım bir başka hanımı bu göz şenliği için çağırmaktadır İstanbul'a. Kadınların sokağa çıkmalarındaki kısıtlamalar, delikanlılara "ergenlik" ödeyip, kısa süre için nikahlayan geçkin ve varlıklı hanımlar da bu şehir-i İstanbul'un tarihsel gerçeklerindendir.

2.3. MAHALLE

İstanbul'un yaşama biçimi mahalle ve mahalleli sözcükleri ile tanımlanabilir. Evliya Çelebi'nin, İstanbul surları ve camilerinin onarımını anlattığı metinde, onarım için İstanbul'un 4700 mahallesinin imamlarına "tembih olunduğu" anlatılır. O dönem mahallede en yetkili kişinin imam olduğu anlaşılıyor. Bir cemaat biçiminde yaşanan dönemler, bir başka deyimle mahallelinin birbirini az çok tanıması, yakın tarihlerde, apartmanlaşma ile son buldu. Bugün yalnızca bir idari bölümlerle olan mahalle, İstanbul'un geçmişinde bir yaşama biçimidir. Genellikle toplumsal gereksinimleri sağlayacak yapıları (cami yada mescit, karakol, hamam, çeşme, kahvehane yada kiraathane) çevresinde kümeleşen evler topluluğu düğünlerini ölümelerini bir arada yaşardı. Toplumsal yapılara Batılılaşma ile birlikte eczahane ve eczahanelerde nöbetçi doktorlar katıldı. İstanbul'u 1960'lı yıllarda bile ünlü doktorların belli semt ve caddelerde, örneğin Cağaloğlu'nda oturduğunu bilirdi. Bugün bir iş hanı olan Sıhhiye Apartmanı bir doktorlar (ev ve muayenehane) sitesi idi.

Mahallenin kapsadığı evler, sahiplerinin sosyal sınıfına uygunluğu bakımından birbirinden oda sayısı, mutfak yeri ve genişliği bakımından farklı da olsa, yaşama bakımından farklı insanları barındırmadığı sürece mahalle hayatı zenginlerle orta halliler için aynı biçimde sürdü denilebilir. Bürokratların, yeni zenginlerin yeni ünlü semtlere taşınması, ev sıkıntısı ve savaş koşullarıyla oda oda kiraya verilen konaklar, mahalleden bir dönemin saygı değer zenginlerini uzaklaştırdıysa da, İstanbul'un mahalle yapısı uzun süre değişmedi. Ünlü gezi yerlerine birlikte gidişler, mahalle genişliğinden sokağa, sokakta bir iki evin birleşip gitmesine daraldıysa da, uzun süre devam etti. Sokak yada mahalle için toplanıp, konuşup karar vermeler bu tür kararların kahvede ya da mescitte gündeme gelmesi ise çok eski tarihlerde kaldı.

İstanbul mahallerinde mahalleye yeni taşınana “hoş geldin”e gitmeler, yeni taşınanın vakti olmayacağı gerekçesi ile götürülen yemekler, ölümlerde hiç değilse ölü evi çevresindeki evlerde yüksek sesle gülüp konuşulmaması, ölü evine üç dört gün götürülen yemekler, başsağlıkları, bayramlarda, kandillerde yaşlıların ziyaret edilmesi “öksüzlerin sevindirilmesi” bugün artık pek uyulmayan bir yaşama biçimidir. Eve yemek yapılırken gelen birine verilen “ göz hakkı”, bahçelerdeki meyvelerin komşulara gönderilmesi ise bugünün bahçesiz, mutfağının kapısı içe kapalı İstanbul’unda anlaşılmasa da bir ayrıntıdır. Böyle geleneklerden söz edebilmek için İstanbul evlerinden söz etmek gerekir.

2.4. EVLER

İstanbul evlerinin fetihten önce de çoğunlukla ahşap olduğunu söyleyen kaynaklar da kagir binalardan, şehrin ünlü depremlerinden sonra vazgeçildiğini söyleyen kaynaklar da vardır. Bizans dönemindeki deprem sayısının yirmiyi aşkın olduğu söylenir. İlk önemli depremi 358 yılında yaşanan deprem olarak sayarsak, bundan sonraki önemli deprem 26 Ocak 447 tarihinde surların, kalelerin ve anıtların yıkıldığı depremdir. Depremle birlikte büyük yangın da (582) yaşayan İstanbul’da eskiden kalan pek çok bina ve anıtın yok oluşu doğaldır. 358, 398, 402, 447, 483, 487, 527, 558, 582, 611, 732, 740, 860, 869, 986, 1010, 1034, 1037, 1064, 1086, 1296, 1305, 1344 yıllarındaki depremler Bizans’taki kagir bina azlığının nedeni sayılabilir. 869 yılındaki depremin kırk gün, 1034 yılındaki depremin aralıklarla dört buçuk ay sürmesi, saray ya da kilise enkazı altında kalan patrik gibi kutsal kişilerin ölümü halkı taş binalardan soğutmuştur. Türk İstanbul’da 1509 yılından başlayarak büyük depremlerle tanıştı.

Aralarında 1894'deki gibi aralıkla bir aydan fazla süreni de, 1769'daki gibi 2 dakikalık sürede Sultanselim, Şehzade, Süleymaniye, Nuruosmaniye, Ayasofya ve Yeni Cami'ye zara verip birçok mahalleyi kökünden yıkan da bulunan bu depremler, İstanbulluyu en iyi barınağın "ahşap" olacağına inandırmıştır. İstanbulluların deyimi ile "zelzele sırasında çivilerin esnemesi, ahşap binanın yıkılmasını önler". Gerçekçi bir gözle bakarsak ahşap malzeme olarak da daha ucuzdur, depremlerde enkaz altından sağ çıkma olasılığı da yüksektir.

İstanbul'un Türk devri ahşap evleri, yangınlarla tükendiğinden eski örneklerle pek az rastlanmaktadır. Plan özellikleri Anadolu'da (örneğin Safranbolu) yer yer kalan Türk evlerine benzeyen bu evler yapıldıkları doğal çevreye uyumludur. Çoğunlukla bahçelidir. Odaları çok amaçlıdır. Bir başka deyişle her oda yatak, oturma ve yemek odası olarak kullanılabilir. Odalarda yatakların konması için yerli dolap (yükçük), gusül ab desti almaya ve yıkanmaya uygun çinko kaplı genişçe dolap olan gusülhane vardır. Bazen yükçükler ve gusülhane iki oda arasındadır ve her iki odaya da kapısı vardır. Evin sokak kapısına yakın bir odası, erkek misafirlerin ağırlanması için selamlık olarak ayrılır. Bu odanın sokak kapısı yanındaki kapısı dışında, evin öteki bölümlerinden kahve, çay, yemek uzatılacak bir kapısı daha vardır. Bu kapı yükçük tarafından girenin görülmeyeceği biçimde yarı maskelenmiştir. Evin hanımı bu kapıyı vurarak, ikram edilecek şeyi içeri tam girmeden verir. Konaklarda, yalılarda selamlık daha geniştir. Ayrı bir bölüm oluşturur. Odaların hepsinde duvarlara oyma yapılmış raflar bulunur. Bu rafların lamba konulmak için yapılanlarında kurşun borular, gaz kokusunu odadan uzaklaştırır. Buna karşın pek çok İstanbul evinde soba, yangın korkusu ile yaygınlaşmamış, soba için baca düşünülmemiştir. Soba yaygınlaştığında bacalar pencerelerden çıkarılmıştır. Pencereler iki bölümlü aşağıdan yukarı itilerek açılan (giyotin) biçimindedir. Açılan bölüm, altından mandalla tutturularak açık bırakılır. Kafeslerde bu alt bölümün önündedir. Evlerin üst katlarında bir tür balkon sayılabilecek cumbalar vardır. Cumbalar, sokağın iki yanını da görme olanağı veren üç yana pencereci bölümlerdir. Bazen bir odada bazen de sofada olabilirler. Ahşap evlerde, her katta bir tuvalet bulunur. Bu tuvaletin girişinde el yıkama yeri ve el yıkama için bir depolu musluk bulunur. Tuvalet bölümü bir iki basamakla çıkılan, ayrı kapısı olan bir bölümdür. Burada da temizlik için su bulunur.

Eski İstanbul evlerinde mutfak ve kiler bölümü evin en alt katı olan bahçe katındadır. Yol eğiminden yararlanılan çoğu tipte kiler odası sokak düzeyi altında kalır

ve serin olur. Mutfak, büyük ocağı ile hem çamaşır için hem de yemek için bir ısı kaynağıdır. Pek çok İstanbul evinde mutfakta bir de sarnıç bulunur. Yağmur suları mermer bir mahzende biriktirilerek yıkanmada ve çamaşırdaki kullanılır. Bahçeli evlerde acı suyu ev temizliğinde kullanılan kuyular yaygındır. Kuyular, elektrik ve buzdolabının olmadığı yıllar Boyu bir soğutma aracı olarak kullanılmış, yemekler ,içecekler sepetlerle kuyuya sarkıtılmıştır. Yemeklerin saklandığı dolaplar üç tarafı telli, havalanması tam, tahta dolaplardır. Teldolap diye anılan bu dolaplar günü birlik yemeklerin soğutulması, akşama korunması için kullanılır.

Mutfakta içilecek su için büyük bir yada iki küp bulunur. Bunların yere gömülü olanları içme suyu getiren sakanın kapıdan su boşaltabilmesi için kapı yanında bir düzeneğe bağlı olanları da vardı. Mutfak katında bir odunluk varsa bu odunlukların da tavanı sokak kapısı önündeki bir kapakla açılır, odun oradan boşaltılırdı. Mutfakta ahçı çalıştıranlar, bahçesi uygun olanlar ve konaklar mutfak bahçede ayrı bir binacık olarak yapmayı uygun bulurlardı.

Ahşap İstanbul evleri, yangının çatıdan çatıya atlamaması için yangın duvarı denilen iki bina arasındaki duvarlarla yangından korunmaya çalışırdı. Yangınlar daha çok patlıcan mevsimi denilen yazın, mutfak bacasından çıkardı.

İstanbul evlerinde bir de külsuyu küp ya da küpeçi (çömleği) bulunurdu. Çamaşır ıslatmada, kimi tathırları kabartmada kullanılan kül suyu, temiz odun külünün bir kaba elenerek konup üstüne su ilavesiyle oluşurdu. Çamaşır ağartmada ve pek çok tatlımın yapımında temel malzeme olan kül suyu, belki de "komşu komşunun külüne muhtaç" atasözünün doğmasının nedenidir.

Düğünler, nişanlar, sünnetler bu evin sofası ya da divanhanesinde yapılır, cenazeler çevresine bir çarşaf perde çekilerek bahçesinde yıkanır, kurbanlar bu bahçede kesilir, kurbanın bağırsak vb. bu bahçeye gömülürdü. Kaç göç ortadan kalkana kadar, İstanbullu kadın alışverişini de pek bol olan gezici satıcılardan yapardı. Manifaturacı görevini gören bohçacılar, süt, yoğurt, sirke, yağ satanlar, sebzeciler her sokaktan belli saatlerde geçerdi. İstanbullu için semtten çıkıp çarşıya gitmek bile yılda bir iki kez göze alınan bir serüvendi.

Kadınların, misafirlikler dışında sokağa çıkmaları hamam içindi. Hamam yalnız temizlik için değil, gelin hamamı, loğusa hamamı gibi toplumsal olaylar için de kullanılan bir yerdi. Hamama zeytinyağı dolmalar, turşular hazırlanarak gidilmesi, orada uzun süre harcanmasının nedenleri arasında, kadının bunu topluma karışmak

sayışı da, bugün berber ya da güzellik salonlarında yaptırdığı pek çok bakımın (sa  boyanması, tüy temizliği vb.) hamamda yapılışı da vardır. Hamam, her sınıftan insanın bir araya geldiği bir yerdi.

İstanbul evi, kullanışlı ancak bakımı zor evlerdendi. Tahtaları sakız gibi gıcır gıcır tutmak, yağmurlarda akması için damları aktartıp yağmur oluklarını lehimletmek, sık sık badanalamak vb. kadının tüm zamanını alırdı. Bu evlerde misafirin saati belli olmaz, uzak yerden gelene yemek çıkması, gece yatısına kalması için üstlenmesi doğal sayılırdı.

Tahta ve bağdadi duvarlarından sesin kolay sızdığı İstanbul evlerinde, gürültü etmek ayıptı. Misafir olduğunda, ki hiç eksik olmazdı, evde tartışılmaz, misafir alınır korkusu ile çocuklara bile bağırılmaz, azarlanmazdı.

Eski İstanbullu hanımlar, konaklarda da misafir olsalar evlerini hep ayrı ve üstün tutarlardı: “Ah evceğizim, sen bilirsin halceğizim”.

2.5. EV HALKI

İstanbul’da çok uzun süre “ büyük aile” biçiminde yaşınmıştır. B y kane, büyükbaba, baba, anne ve torunlar diye    kuşağın bir arada olduğu bu aile biçimi yalnızca oğulların evlendirilmesi, eve gelin gelmesi ile oluşan bir aile biçimini değildi. Bazen evin kızının evlendiği erkek de eve yerleşirdi. İ  g veyliği diye anılan bu durumun yaygınlığı Musahipzade Celal’in Eski İstanbul Yaşayışı kitabında şöyle anlatılıyor: “(Kız beğenilmiş, kızı oğullarına isteyen ailenin durumu araştırılmış, uygunsuz bir durum görülmemiştir) damadın pederi, yanına ailesinden veyahut akrabasından bir iki zat ile beraber kız evine gelirler. Kızı pederinden Allah’ın emri, Peygamber’in kavli ile resmen isterler. Kızın pederi muvafakat eder ve “içeri mi, dışarı mı?” diye sorar. Eğer içeri olursa i  güveyi gelir, dışarı olursa kız damadın evine gelin gider. Oğul-gelin, damat-kız, ikililerini genellikle bir yatak odası verildiği, evin geri kalan bölümleri ortak kullanıldığı için kimi zaman aynı ev içinde hem gelin hem damadın bulunması da doğal sayılırdı.

Varlıklı evlerde evin işlerinin bir bölümü hizmetlilerce görülürdü. Bu hizmetliler arasında kahya ya da vekilharç, ayvazlar, lalalar, dadılar, ahçı vardı. Erkek hizmetli olan ayvaz, kahyası olmayan konaklarda bu görevi de üstlenirdi. Büyük konakların görevlilerinin hepsi  zg r, ücretli kişilerden oluşmazdı. Bu kişilerin arasında kulcinsi yani k le olanlar vardı. Kölelik kalktığı zaman bu kölelerin yerini evlatlık, ahretlik gibi

adlarla anılan küçük yaşta yoksul Anadolu ailelerden büyütölmek, evleneceği zaman çeyizi yapılmak vaadiyle alınan kız çocukları aldı. Bir bölümü evlendirilen, bir bölümü boğaz tokluğuna çalıştıkları evlerde bekar olarak yaşlanan bu insanlar da ev ahalisinden sayılırdı. Ayrı evlere çoğu evlenerek çıktıklarında, eski evlerine misafir geldiklerinde saygı görölürdi. Onlardan “emektar” diye söz edilirdi. Evlatlık kurumu kötüye kullanılmış bir kurumdur. Edebiyatımızda her yönüyle irdelenmiştir. Konak yönetimi kolay değildi. Ali Neyzi, “Hüseyin Paşa Çıkmazı No:4” adlı kitabında, ailesinin dört kuşak bir arada yaşayan köşkünü anlatır. On kişilik aile yanında yaklaşık altı kişilik hizmetlilerin yaşadığı bu köşkün yönetimi yazarın anneanesi Feride Hanım’daymış. Feride Hanım, “Zembil ahçıbaşına teslim edilirse, iyi niyetli adamı bile kısa sürede baştan çıkar” inancıyla büyük alışverişı haftada bir kendi yapar, aldıklarını arabayla köşke getirir, kilere yerleştirmiş. Teneke ile zeytinyağı, çuval ile pirinç gibi malzemelerin yer aldığı bu kileri yazar şöyle çiziyor: “Bu kilerde üç metre boyunda, iki metre eninde kocaman bir sandık vardı. Kapağı zorlanarak kaldırılabilen bu sandığın içi altı veya sekiz bölmeye ayrılmıştı. Bu bölmenin bazıları muşamba ile kaplanmıştı. Bir bölmeye olduğu gibi bir teneke zeytinyağı da konulabiliyordu.”

Yazar, yaklaşık 1940’lara kadar süren bir dönem İstanbul’unu anlattığı kitabında, kilerden erzakın nasıl çıktığını şöyle anlatıyor: “Bu kilerde kocaman bir terazi de vardı. Anneannem şüphelendiği zaman manav veya bakkalın paketlerini bir defa da kilerde kendi terazisi ile tartardı. Tabii eksik çıkarsa o dükkan sahibine ertesi hafta gereken ders verilirdi. Aynı terazi ile tartılarak, gereğince malzeme yine buradan ahçıbaşıya teslim olunurdu”.

Bu tür varlıklı evlerde, hizmetlilerle, ev halkının yemekleri ayrı olduğundan ev halkının sofrası “içsofra”, öteki “dışsofra” diye adlandırılırdı.

İstanbul evlerinde “bir köroğlu bir ayvaz” çekirdek ailesi sayısının yok derecesinde az olduğunu belirtmek gereklidir. Bekar yani ailesinden ayrı yaşayan, İstanbul’a çalışmak ya da okumak için gelenler için İstanbul’da hep ayrı mekanlar düzenlenmiştir. Öğrenciler, medresede barınmış, çalışmak için gelenlere “bekar odaları” denen yerler yapılmıştır. Padişahlık dönemlerinde bu bekar odalarının barınma şartları, açılış, kapanış saatleri bugünkü öğrenci yurtları ya da cezaevleri talimatnamelerini andırır biçimde kurallara bağlıydı. Bekar odaları geleneği, 1950’lerin ortalarına kadar sürmüştür. İstanbullu yalnız yaşayan birine genellikle güvenmemiş, bekara ev ya da pansiyonculuk daha çok azınlıkların ağır bastığı Beyoğlu çevresinde sürmüştür.

Evlenmemiş ya da dul kalmış kadınlar, yalnız yaşamaları hep kuşkulu görüldüğünden, çevrenin el birliği ve baskısıyla, kaç yaşında olursa olsun evlendirilme yoluna gidilirdi. Yeniden evlenmesi gerçekleşmeyen kimsesiz kadınlar, akrabalar, yakınlar tarafından korunurdu. Bu korumalarda kadının onuru gözetilirdi.

2.6. KOMŞULUK

Eski İstanbul yaşayışında en önemli kavramlardan biri, belki de birincisi komşuluktu. Bu kavramı yaklaşık 1888 doğumlu Münevver Alp şöyle tanımlar: “O zamanlar İstanbul’da iki türlü komşuluk vardı. Biri bir mahalleyi, bir semti dolduran her tabakadan, her sınıftan, fakir, zengin, orta halli, esnaf, katip, zabıt bütün sakinler birbirinin komşusu idiler. Kadınlar kadınları, erkekler erkekleri, hepsi birbirini tanır, görüşür, selamlaşır, evlerine gider gelirlerdi. Bir evin erkeği hasta olsa erkek komşular geçmiş olsuna gider, mevsimin hasta yiyeceği bir meyve ile hatır sorarlardı. Kadını hastalansa, kadınlar yoklar, hastaya canının istediğini sorar, evlerinde pişirir, götürürlerdi. Bu tarz komşuluk arasında akranlık, sınıf farkı hiç gözetilmezdi. Bu komşuluk bütün mahallenin hatta bütün semtin umumi komşuluğu idi. Küçükler büyükleri sayar, büyükler küçükleri korurdu. Bütün mahalle, semt halkı bir aileden imişler gibi gençlere, çocuklara karışmak hakkına sahiptiler. Mahalle gençleri, çocukları, erkekli kadınlı bütün komşulardan korkar, çekinirlerdi. İkinci tür komşuluk ise, aralarından her bakımdan akranlık ve yakınlık olan kafa dengi dediğimiz sevişen, anlaşılan, mahalle komşuları idi ki bu tarz komşular da bir mahalle içinde ancak iki, üç, bazen dört komşu olabilirlerdi. Bu tarz komşulukta erkekler erkeklerle, kadınlar kadınlarla sıkı fıkı, canciğer olurlardı. Hiçbir işte ayrılmazlardı. Bir mahalle içinde topluluk vücuda getiren bu komşuluklarda birinin başına bir felaket gelirse diğerleri ona destek, yardımcı olurlardı. Birinin derdini diğerleri nasıl paylaşırsa, düğün, loğusalık, sünnet, mektebe başlamak, hatim, hıfz, nişan derneklerini de birlikte yaparlardı. Bu nevi komşuluk, dostluk her sınıf halk arasında akrabalık gibi dedelerden torunlara devam ederdi”. (Münevver Alp; Türk Folklor Araştırmaları, Ekim 1963, No:171)

Eski İstanbul yaşayışı içinde komşuluk ilişkileri, akrabalık ve hısımlıktan daha önemliydi. “Ev alma komşu al”, “Komşu komşunun külüne muhtaç”, “Akraba yetişene kadar komşu adamın cenazesini kaldırır” sözlerini ağızından düşürmeyen İstanbullu, bu komşuluk ilişkilerini din, cins, ırk gibi ayrımları düşünmeden sürdürürdü. Belli semtlerde belli din ve inanç sahiplerinin yerleşimi (Fener’de Rumlar, Samatya’da

Ermeniler, Balat'ta Museviler vb.) zamanla değişime uğramış, çeşitli dinler arasındaki komşuluklar, birbirinin "haram" saydıklarına saygı gösterilerek sürdürülmüştür.

2.7. CİCIANNE, AHRET KARDEŞ VB.

İstanbul halkı, kan ve evlenme yoluyla edindiği akrabalık ve hısımlıkların yanına ve yerine kendi seçtiği yakınlıkları koymayı yeğlemiştir. Bu kendi seçtiği yakınlıklardan en önemlilerinden biri, daha çok çocuksuz ailelerle, çocuklu aileler arasında görülen "cicianne, cicibaba" ilişkisidir. Kaç yaşında olursa olsun evin çocuğu, kendine emek veren , yakınlık gösteren bir komşu ya da akrabayı "cicianne" diye çağırır. Cicianneler kimi zaman "büyükanne" yaşındadırlar ve asıl anneye çocuk bakımında yardımcı olmuşlardır. Kimi zaman "cicianne"nin eşi "cicibaba" diye çağrılır. Bu çağırma, elbette iki yanın da isteğiyle olur. Ahmet Rasim'in Falaka'sında da yer alan bu ilişkiyi, sürekliliğini kanıtlayan, daha yakın tarihi anlatan Şükran Kurdakul'un "Cicibaba" adlı öyküsünden bir tanıklıkla örnekleyelim:

Öykünün kahramanı olan çocuk, babasını Kurtuluş Savaşı'nda yitirmiştir. Yeni kiracıları savaş gazisi emekli yüzbaşı ile genç karısına yakınlık duyar. Bu kiracıların çocuğu da yoktur. Çocuk kiracı genç kadına önceleri "abla" diye seslenir. Sonra:

"Sabahat Abla, ben size cicianne diyeyim mi?"

"De oğlum, de güzelim."

Sonra Necati Bey Amca'yı kandırdı. Cicibaba demeye başladı. Duygularının rayına ne güzel oturmuştu o sözcükler.

Malul Yüzbaşı'nın ayak seslerini duyduğu kimi akşamüstleri ara kapıdan gölge gibi süzülür, onların sofalarında;

-Cicibaba ben geldim, diye seslenirdi.

-Vay benim aslan oğlum! Diye gümbürderdi yüzbaşı.

Hemen yanına oturtur, savaşın çekip koparamadığı koluyla sarardı.

Cicianne, cicibaba adlandırmaları kimi zaman yenge, enişte gibi akrabalara da verilen bir sandı. Ama komşuluk ilişkilerinde komşu çocuğuna gösterilen ilgiyi gösteren bir durumdu da.

Kan bağı ya da evlenme yoluyla akrabalık dışı, tarafların kendi seçimiyle kurulan bir yakınlık biçimi "ahretlik, ahret kardeşliği, ahret oğulluğu" vb. adıyla kurulan yakınlıktır. Benzer alışkanlıkların, zevk yakınlıklarının rol oynadığı ve daha çok kadınlar arasında kurulan bu bağı, "evlatlık" kurumunun bir başka adı olan "ahretlik" ile

karıştırmamak gerekir. Bir tür “ manevi akrabalık”olan bu ahretlik durumu taraflar arasında “birbirini gerçek kardeş ya da baba evlat sayacaklarına ve öteki dünyadaki sorgulamalarda birbiri lehine tanıklık edeceklerine söz vermeye” dayanırdı. Ahret babası, ahret oğlu ya da kızı, ahret annesi, ahret kardeşliği (ya da ahretlik) birbirinin ahreti kadar bu dünyasıyla da meşgul olmaya dayanan bir dayanışma kurumuydu. Tarafların özgür iradeleriyle seçildiği için de kan bağlarından daha sağlamdı.

Orta sınıf ve yoksullar arasında yaygın olan bu dayanışma akrabalıkları yanında, varlıklı konak ya da köşklere çalışmış olmanın getirdiği dayanışma yakınlıkları da vardı. Zengin evlerin “emektar” adıyla ölene kadar korumaya çalıştığı bu kadın ve erkekler kendi aralarında “kapı yoldaşlığı” diye adlandırılan bir yakınlık ve dayanışma kurarlardı.

Süt verme ya da emzirme, kan bağına dayanmayan bir başka yakınlık yoluydu. Belli sağlık nedenleriyle annesinden başka birinin sütüyle beslenen çocuk, o kadını “sütnine”, kadının eşini”sütbaba”, çocuklarını”sütkardeş” sayardı. Evlenme yasağı da getirilen bu süt kardeşlik kurumu, varıl olan süt kardeşin (ya da süt oğulun) öbür yanı korumasını sağlardı.

Kanuni Sultan Süleyman’ın ünlü süt kardeşi Yahya Efendi’yi hatırlamak, bu süt kardeşliği kurumunun gücünü gösterebilir. Yahya Efendi, din bilgini ve şairdir. Ama gerek tekkesinin bulunduğu Beşiktaş ile ilgili ansiklopedik notlarda, gerek uzak akrabalarından kadın şair Hubbi Ayşe ile ilgili notlarda Kanuni ile süt kardeş olduğu anımsatılır.

İstanbulunun komşuluk, ahret kardeşlik, ahret oğulluk, sütkardeşlik, sütninelik yoluyla kurduğu yakınlıklar, hem kendi seçtiği yakınlık durumları olduğu için akrabalıklardan daha güçlü olmuş, hem yaygın sosyal yardımlaşma kurumlarının bulunmadığı dönemlerde bir sosyal dayanışma örgütü gibi çalışmıştır. Kapı yoldaşı ya da ahret kardeş ya da sütnine yakını yaşlı ve kimsesiz kadınlar, bu sıfatlarıyla, sığıntı sayılmadan uzun süre yakınları yanında ağırlanır, bakılırdı. Bu türden kişilerin yoksullar evi benzeri yerlere yatırılmaları uzak, yakın akrabaları hatta konu komşu için bir kınama nedeni olduğundan aranılıp, sorulmaları, yoklanılmaları bir kuşak sonraya da vasiyet edilirdi. İstanbul’da “ana babanın, ailenin ahbablarıyla görüşmesini kesmek” hem ayıp hem de günah sayıldığından gençler bu kişileri korumayı sürdürürdü.

2.8. MİSAFİRLİK

Eski İstanbul'da misafirlik, "mistik bir dokunulmazlık" taşırdı. Aileler maddi durumları ne olursa olsun, yemeğe ya da yatıya gelen misafiri ağırlamakta hiçbir fedakarlıktan kaçınmazlar, "misafir dokuz kismetle gelir, birini yer, sekizini bırakır" sözünü dilden düşürmezlerdi.

Komşular arasındaki sabah kahveleri, oturmaya gelişler günlük yaşamın bir parçası sayılırdı. Uzak semtlerden habersiz gelen misafirler, misafir gelinen evin hanımı evde yoksa, komşular tarafından eve alınır, dinlendirilir, ufak tefek ikramlarla ağırlanırdı. Haberli misafirlikler, ayın belli günlerinde yapılan misafir günleri, İstanbul yaşayışının yeni alışkanlıklarıdır.

Misafir, eğer mahalle gibi yakın bir yerden gelmiyorsa, gece kalıp kalmayacağını ev sahibi soramayacağından, misafir bunu ya söz arasına sıkıştırır ya da bir işaretle belli ederdi. Müsahipzade Celal, dış giyimlerinin üst bölümü olan yaşmakların bunun için nasıl kullanıldığını "Eski İstanbul Yaşayışı" adlı kitabında anlatır. Ferace bir tür perdesüdür. Yaşmak iki bölümlü bir başörtüsüdür, başa örtülü bölümü "içlik" diye adlandırılır. Müsahipzade, bu dış giyimnin hangi parçasının çıkarılmasının ne anlama geldiğini şöyle anlatıyor: "Eski zamanlarda hanımlar bir misafirliğe gittikleri zaman ferace ve yaşmaklarını çıkarırlar, eğer gece yatusına gittiysele içliğini de çıkarırlardı. Yok gece kalmayacak ve avdet edeceklerse (döneceklerse) içliklerini çıkarmazlar ev sahibi de misafirinin gece kalmayacağını anlamış olurdu.son zamanlarda bu usul değişerek feraceyi ve yaşmağın alt kısmını muhafaza ederek gece kalınmayacağı anlatılmış olurdu."

Misafirlikte en önemli öge, olayın karşılıklı sürmesi idi. Yalnızca kendilerinden yaşlıları ziyaret eden gençler, onların bu ziyaretleri aynı sıklıkla karşılık vermelerini beklemezlerdi. Onların kendilerinden yaşça büyük olanları arayıp sormaları misafirlikten çok görevdi. Ama ahbaplar arasında ziyaretlerde sıra gözetilir, karşılık görmeyen ziyaretler dargınlıklara değilse bile kırgınlıklara yol açardı.

Sermet Muhtar Alus, yaşlılara misafir gidildiğinde uyulacak kuralları yarı alaylı bir anlatım ile şöyle sıralar: "Varılıp elleri öpülünce "Okur!" dedikten sonra bir kenara ilişilecek. Ayetli hadisli, kelam-ı kibarlı (atasözlü), nasihatamız (öğütlü) cümlelerin, eski divanlardan mesel getirilme (örnek verilen) hikmetamız beyitlerine (ahlaki çift dizelerin) kulak kesilinecek.

Nezdlerinde (yanlarında) fes çıkarmak, ayak ayak üstüne atmak, sigara içmek, yemekte bulunuyorsa evvel (önce, onlardan önce) sahana el uzatmak, onlar şakaya girişip gençliklerindeki Kağıthane ve Çırpıcı alemlerinden tutturduklarında aşka gelip gazele mazele, şarkıya markıya girişmek küstahlıktır". (İstanbul Yazıları) Sermet Muhtar Aluz, yaşlıların da böyle "edepli" davranan gençlerin durumlarını sorup, durumlarından, eğitimlerinden duydukları mutluluğu belirttiklerini, bu belirtmelere dualar ve iyi dilekler kattıklarını yazar. Sonra, yaşlıları ziyaret saatlerine dikkat edilmesi gerekli noktaları şöyle belirtir: "Yakın akrabayı ziyarette ne miktar oturulacağının vakti saati olmaz, icabında yemeğe kalınır, zorladıkları taktirde gece de yatılırdı. Mamafih (bununla birlikte) pek ihtiyarların odasında yerleşip akşamı etmek, yatsılar geçiştirmek de muvafık mı (uygun mu) ya? Muhteremler belki başlarını dinleyecek, mindere uzanıp şekerleme kestirecek, lazımlığını mazımlığını isteyecek".

Sermet Muhtar Aluz, "Ziyaretler, Misafirlikler" başlıklı bu yazısında misafirlik süresinin normal olarak bir, bir buçuk saat olduğunu, bu süreyi uzatıp kısaltmanın duruma, konuşmanın kıvamına ya da ev sahiplerinin bir yere gitmek için hazırlıkta olup olmadığına bağlı olduğunu belirtir. Bunu anlamak ve ölçmek misafirin görevidir. Çünkü ev sahibi genellikle bunu açıkça söyleyemez: "Ev sahibi misafirini memnun ve güler yüzle karşılamaya mecbur. Olur ya, işi çok, başını kaşıyamayacak halde: mesela dağ taş çamaşır yıkanıyor, ortalık silinip süpürülüyor, yahut damadın veya gelinin tutarakları tutmuş. Adamcağızın, hatuncağızın hala hafakanları devamda. Ölmüş babaları mezardan çıksa yüzünü görececek halleri yok. Gene de vaziyeti belli etmeyecekler, kem surat durmayacaklar, tam tabiriyle kan kussalar kızılıcık şerbeti içtim diyecekler."

Misafirlikte uyulması gerekli kurallar ev sahibi ve misafir için ayrı ayrıydı. Misafire, hal hatır sormadan sonra hemen kahve getirilmesi de, çoğunlukla "hemen gitmesi isteniyor" diye yorumlanırdı. Sunulan kahve, çay, limonata, su bardak ve fincanlarda "dudak payı" denilen bir boşluk bırakılarak konulurdu. Bu ham içeceğin sunulurken dökülmesini önler hem göze güzel görünmesini sağlardı.

Bu bölümde anlatılan misafirlikler, hasta ziyareti, evlilik, nişan, terfi gibi olaylardaki "gözaydın" aileden birinin uzak bir yolculuğu yüzünden yapılan "Allah kavuştursun", hacılık ve benzeri durumlarındaki tebrik ziyaretlerinden ayrı olmakla birlikte genel kurallarda büyük bir değişiklik yoktur. Ev sahibi misafirlerini sıkmamak ve onlardan sıkıldığını belli etmemek zorundadır. Ev sahibinin "kovmaktan beter etmek" diye yorumlanacak ve kınanmasına yol açacak uygunsuz davranışları arasında

“ başköşeye oturmak, yorgunluktan söz açmak” gibi kalabalıkların bulunduğunu, Alus şöyle belirtir: “Misafirlerin üst tarafına oturmak, hep kendi söylemek ve başkalarının ağzını mütemadiyen “lafınızı balla kestim” diye kapatmak, inatçı inatçı münakaşa, hap yutmuş gibi düşünce, rahatsızlık ve istirahat muhtaçlıktan söz etme, sık sık saate bakma, zırt zırt odadan çıkış.” Ev sahibinin hep konuşması yada hep susmasının da görgüsüzlük olduğu, bunu yapan ev sahibinin evinin “Terbiyesizlik onkla kalsın” yada “Kenarın dilberi ne kadar nazik olsa nazenin olamaz” düşüncesi ile terk edileceğini anlatan Alus, misafirin de çekineceği noktaları şöyle sıralar: “Sellemehüsselanı baş sedire geçmek, yaşça ve mevkice büyüklerin yanında ayak ayak üstüne atmak, fosur fosur sigara tellendirmek, Kavuklu Hamdi’nin ortaoyunundaki hallaçvarı makine gibi çene işleterek herkese illallah ve resul çektirmek, lüzumlu lüzumsuz Kel Hasan’ı seyrediyormuşçasına kahkahalar atma, Amerikan bezi yırtıyormuş gibi sünükürme, hapşu hapşu aksırıktı, öhö öhö öksürükte, gart gart tefihtide (geyirmede) avucu ağza siper etmeyiş, estağfurullahı unutuş, kuşgönü pastırmayı, sarımsaklı cacığı, tatar böreğini kıvrıp geliş ve rayihalar neşrediş (kokular salma), odanın, salonun döşemesine dayamasına, konsolun üstündeki tefariklere (ufak tefeğe, biblo vb.) bakıp bakıp eski servet ve samandan, ölmüş baba, yanmış yalı, batmış gemiden söz etme, uşağa, kalfaya, ahretliğe (evin çalışanlarına) amirane amirane (üst perdeden efendileriymiş gibi) hitap, yeni bir ziyaretçi gelince tanışıklık yok diye ruhsat talebi (gitme izni isteme, gitmeye kalkma).”

Misafirlik, misafirin “Tanrı misafiri oluşu” bir dönem kurumlaşan bir durumdur. Prof. Dr. Süleyh Ünver, XV. Asırda Anadolu, Rumeli ve asrın ortasından sonra İstanbul’da Türk misafirperverliğine göre bir seyyah veya bir işadamı veyahut bir yerden bir yere giden ilim ve sanat adamları, devlet büyükleri, halk kondukları bir imarete üç gün hatta atları varsa civarda veya oradaki kervansarayda bakılır. Böyle yerlere gidenlere fakir veya zengin oldukları sorulmaz diye anlatıyor bu durumu. Üç gün sonra imaretteki misafirler ya yola çıkarlar ya da bir hana giderlermiş. Üç gün yemek ve günde iki öğün yatak parasını varsa hayvanlarının yem parasını ödemezlermiş.

Bu imaretlerin gelirleri vakıflarla sağlanırmış. Bu uygulamadan doğduğu var sayılabilecek “misafirlik üç gün” sözü uzun süre gece yatısına kalan misafirlere uygulanan kuralları yaratmıştır İstanbul’da. Misafirler eğer çok yakın akraba değilse ev işlerine yardıma bırakılmaz, üç günden sonra yarı şaka yarı ciddi yardımı kabul edilirdi.

Bu tür uzun gece yatıları İstanbul'a tayinen gelen uzak akraba veya tanıdıkların uygun bir yer aramaları nedeniyle ya da yazlığa taşınanları ziyaretlerde görülürdü. Ahmet Rasim, bu tür bir uzun gece yatısının traji-komik öyküsünü anlatır. Kalabalık misafirlerden bunaları evsahibi ne onlara gitmelerini söyler ne de gitmeye kalkıştıklarında karşılaşacakları zorlukları düşünerek gitmelerine razı olur.

2.9. GECE OTURMALARI / HELVA SOHBETLERİ / TANDIR

Gece oturmaları günümüzde de uygulanan bir misafirlik ve birlikte eğlenme biçimidir. Kaç göç sona erdiğinden beri kadınlı, erkekli, çocuklu birlikte oturulan, yaşça birbirine denk olanların kendi aralarında daha rahat iletişim kurdukları, günümüzde video, bilgisayar oyunları ile otuz kırk yıl önce tombala, at yarışı gibi oyunlarla sürdürülen, yarı ziyafetimsi bu birlikte eğlenme gecelerinin oldukça eskiye dayandığını biliyoruz.

Osmanlı döneminde kadınlar arasında ayrı, erkekler arasında ayrı düzenlenen bu geceler, aynı meslekten olan erkekler arasında ziyafet geceleri biçiminde düzenlenirdi. Genellikle bu ziyafetin yemekleri, toplantıyı düzenleyenin evinde hazırlanır, bu toplantılara evin başka bölümünde olsa bile kadınlar katılmazdı. Genel yapı olarak Anadolu folklorundaki ferfene/yaren gecesi/sıra gezmelerini andıran bu tür aynı meslekten kişilerin kendi aralarındaki toplantıları baharda ve yazın mesire yerlerinde bugünkü deyişle piknikler biçiminde sürerdi. Bu tür toplantılar yakın komşular arasında da yapıldığında kadınlar bir evde, erkekler bir evde toplanırdı. Bu tür toplantılar gece keten helvası da yapıldığı için "helva sohbeti" diye anılır. Bu tür toplantıların, üst sınıflar arasında da yapıldığını, Lale Devri denilen dönemde bu tür toplantılara ünlü şairlerin de katıldığını biliyoruz. Uzun kış gecelerinde yapılan bu gece oturmalarında oyunlar, fıkralar, masallarla renklenirdi. Erkekler arasında zar yerine yedi deniz kabuğu kullanılan bir tür dama olan peçiç, dama, tavla; kadınlar arasında yüzük oyunu yaygındı. Bu oyunların yerini zamanla tombala, borsa, at yarışı aldı.

Yazın gece oturmalarında dondurma çevrildiği de olurdu. Buz dolu bir kova içine oturtulan dondurma kovanının içindeki dondurmanın dövülerek karıştırılması, helva çekme gibi işin ustalarına bırakılırdı.

Bu tür gecelerde her tür kuruyemiş yanında mısır patlatılır, kestane haşlamaları, kebabları sunulurdu. Yazın bu kuruyemişlerin yerini taze meyveler alırdı. Elektriğin, radyonun olmadığı dönemin bu tür eğlenceleri insanların toplanmasından kuşkulanan,

geceleri sokağa çıkmaların yasaklandığı dönemler dışında yakın komşular, dostlar arasında hep sürmüştür. Kadınlar arası toplantılarda bilmeceler sorulur, yanılmacalar söylenir, masallar anlatılırdı.

Bu üç folklor türünün örnekleri kitabımızın onlara ayrılan bölümünde verilecektir. Yalnızca bilmeceleri bilemeyen grubun, soran gruba ya da kişiye şehir bağışlamak zorunda olduğunu söyleyelim. Bir de masalların yalnızca gece toplantılarında anlatıldığını, gündüz masal anlatanın ve dinleyenin “donunu fare yiyeceğine” inanıldığını hatırlatalım.

Gece toplantıları tandır başında da yapılırdı. Bir ısıtma aracı olan tandırı Muhtar Paşaoğlu şöyle tanımlıyor: “Hala Anadolu’nun birçok yerlerinde yaşayan tandırı, biz İstanbulluların büyükanneleri şöyle anlatırlardı: Tandır, tahtadan yapılmış dört kısa ayaklı bir masanın alt kısmına çakılan ortası delik rafa oturtulmuş toprak veyahut sac bir mangal ile kurulurdu. Yanmaması için masanın altına teneke mihlanırdı. Bunun üstüne de geniş bir yaygı örtülmek suretiyle sıcaklık içerde hapsedilirdi. Bazı kibar evlerde tandır masası daha yüksek yapılırdı, etrafına firdolayı sedirler konur, buraya oturanlar ayaklarını örtünün altına sokarlardı. Yaygı veyahut örtü, içi pamuklu, yüzü kir götürsün diye koyu renk kumaştan, çarşafı kirlenince yıkayıp tekrar kaplanmak için ekseriye gümüşi, nohudi, kiremidi yünlüden adeta yorgana benzer fakat dört köşeli değil, yeğirmi bir nesne idi.” (Tarih Hazinesi, Sayı: 2,1 Aralık 1950)

Masalları ve Halk Edebiyatı ürünlerini derlemek için Türkiye’ye gelen Macar Türkoloğu Ignacz Kunos, Şair Nigar Hanım’ın evinde, masal söyleme geleneği üzerine evde konuk olan edebiyatçılarla konuştuğunda, Recaizade Mahmut Ekrem, masal anlatılmasında tandırın şart olduğunu söyler: “ Benim işittiğime göre masalları en fazla bilen, en çok söyleyen kocakarılardır ve onların tandırı yanında olur.” Recaizade’nin bu sözü üzerine evde bulunanlardan bir yaşlı hanım, masal anlatıcılığını üstlenir, bir köşeyi de “tandır” varmış gibi düşünüp orada toplanırlar. Kunoş’un derlediği Türk Masalları’nın 1913 tarihli İngilizce baskısının altbaşlığı Tandırname’dir. Masal, bilmece, kör inançlar gibi halk ürünlerinin, kadınların inanışlarının genel adı tandırnamedir. Muhtar Paşaoğlu, çok soğuk kışlarda gündüz de tandır başında toplanıldığını büyüklerinden dinlemiş.

2.10. YAZLIK MİSAFİRLİĞİ

İstanbulu, misafirlikteki teklifsizliği, yazlıklarda, sayfiyelerde de sürdürmüştür. Gerçi, yazlığa uzun gece yatlarına gelişlerde yazlığa gidenlerin “Biz falan yere yazlığa gidiyoruz, mutlaka bekleriz” biçiminde yarı incelik, yarı övünüş biçimindeki çağrılarına bağlıdır. Ama bu çağrılar gelenektendir. Uyulmasa bile darılıp güceneceği yoktur. Sermet Muhtar Alus, bu tür misafirliklerin kiracı yazlıkçıların değil, yazlık evi ya da köşkü olanların da sorunu olduğunu belirtir. Gelen misafirler özellikle belli tarihleri seçerler; kimi zaman bu tarihler, yazlığa göçüşün hemen bir iki gün sonrasıdır. “Bir de bakarsın önde efendi, ardında karısı, daha arkada oğlu, gelini ve yanda, kucakta, memede sübyanlar, sürü sepet sökün ediyorlar. Koltuklarında tınaz gibi bohçalar. Hanımın elinde evin sevgili hafid veya hafidesine (erkek ya da kız çocuğuna) küçük bir pakette acı badem kurabiyesi veya Saraçhanebaşı’ndaki Rıfatpaşa fırınının bir dizi gevrek simidi veyahut o günlerde çıkan kirazdan iki değnek üstüne sekiz on tanecik...Maksatları ertesi günkü Hıdrellez’i, ertesi geceki cülus donanmasını (padişahın tahta çıkma yıldönümü şenliğini) kaçırmamak”. Bu misafirlikler Alus’a göre başladığı gibi bitişi de misafirlerin keyfine göre ve ansızındır. “Haremlide selamlıkta yer içer, gecelerde postu serer, veletler ağaçlardaki yemişleri temizler, tarhlardaki çiçekleri yolar, sonra ufacak bir söze alınarak suratları bir karış basıp giderlerdi”.

Burhan Felek’in 1940’larda ekmeğin vesika ile verildiği günlerde anlattığı yazlıkçı misafirleri de benzer anlayışın sürdüğünü gösterir. Felek’in yazısında ilginç olan bir nokta da misafire kim olduğunun sorulması için uygun bir fırsatın kollanmasıdır. Sıcak bir gün, Felek’e yazlıktaki evinde misafir geldiği söylenir. Felek, sabahın erken saati olduğu için şaşırır. Çıkıp gelenleri görünce de tanıyamaz. Ama misafir aile oldukça teklifsiz davranmaktadır. Ailenin yaşlı büyükhanımı, “Aman artık yürüyemeyeceğim. Ayol böyle cehennemin bucağında köşk yapılmı?” şikayetinin hemen ardından; “-Bey yok mu? diye sorar. Kızı karıştır: -Aman anne! Bey, işte bey ya!- Ha! Kusura bakma oğlum! Gözüm seçmiyor. Ben seni bahçıvan sandım. Aman evladım bu ne uzak yer böyle. Of! Aman bana bir kahve. Şekeri az olsun. Bir de soğuk su. Aman öldüm vallahi öldüm. Bir haftada yorgunluğum çıkmayacak”. Ev sahibi Burhan Felek, misafirlerin konuşma aralarında yer alan “Bendeniz on beş gün mezuniyet aldım. Allah ömür versin, böyle zatıaliniz gibi baba dostların yanında şöyle birkaç gün geçiririz olur gider. Bizim gibi adamın yazlığında ne olacak”. Ya da “Üzerinize sağlık o kadar rahatsızım ki affedersiniz ayak yoluna çömelemiyorum. Bir güneşli havadar yer dediler.

Bizim damat da sizi tanyormuş. Birkaç gün kalınız dedik. Kalktık geldik. Bizim yükümüz yok. Ekmeğimizi getirdik. Çocuklar usludur. Yemişlere falan dokunmazlar” gibi sözlerden bu beş kişilik ailenin en az bir haftalık misafirlğe geldiğini anlar. Yemek için ahçıya “bol kabak kızartması, bol pilav” yapıp, onlara eklemesi söylenir. Felek, o sırada evde olmayan annesinin ahbabları olduğunu düşündüğü misafirlere ancak öğle yemeğinin sonunda kim olduklarını sorar. “Beyefendi, affedersiniz; ben sizi bir türlü hatırlayamıyorum”. Sonunda misafirlerin yanlış köşke geldiği anlaşılır. Misafir karı koca buna hayıflanırlar. Yaşlı kadının tepkisi, İstanbul’un misafir anlayışının özetidir: “Aman! Ne zararı var? Tanrı misafiriyiz”. Ev sahipleri bu Tanrı misafirlerini de, incelikle uğurlamak zorundadırlar: “Bir demet çiçek, yedi hıyar (bahçede yetişmektedir), bir miktar lavanta çiçeği, bir şişe Çamlıca suyu ile yolcu ettik misafirlerimizi”.

3. GİYİM-KUŞAM

İstanbul’daki giyim kuşamı iki ayrı açıdan irdelemek gerekir: Toplumsal sınıfların farklılığını gösterişi, moda merkezi oluşu. İstanbul halkının çeşitli din ve uluslardan oluşu kadar çeşitli katmanları da barındıran bir şehirdir. Bu durum her sınıfın olanakları kadar, bir dönemde çeşitli mesleklerin gerektirdiği kılıkların da bir arada görüldüğü bir merkez olmayı gerektirir. Giyim-kuşam; toplumsal gerekliliklerle, emirler, buyruklarla düzenlenir. Kimi zaman bu düzenlemeler hamam gibi insanların yarı çıplak oldukları yerlerdeki peştamal denilen örtülere bile uzanır. Hamam çalışanlarının peştamalları, müşterilerle karıştırılmamaları için, yaptıkları işe göre renk, biçim vb. belirtilerek yönetmeliklerle belirlenir. Müslüman olmayanların giyecekleri ayakkabı ve çizme renklerine, hatta hamam peştamallarına da konulan kurallar vardır. Bu durum Osmanlı döneminde giyim-kuşamı bir kimlik kartı durumuna getirir.

İstanbul’un dünyanın dört yanına açık bir liman oluşu, bir bilim ve ticaret merkezi oluşu, batı ve doğu giyim biçimlerinden etkileri de getirir. Özellikle bolluk dönemlerinde ve zengin sınıflarda bu etkilenme, kimi giyim yasakları ile ilgili buyruklardan anlaşıldığına göre aşırıya varmaktadır. Yeni modaların geleneklere bağlı olanları ya da moda için yeni harcamaları göze alamayanları tedirgin ettiği de bu tür yasaklamalarda belirtilmektedir.

İstanbul’da giyim kuşamı etkileyen, kimi zaman tümüyle değiştiren atılımlar da yaşanmıştır. Bunlardan en önemlileri II. Mahmut’un ve Atatürk’ün giyimle ilgili

devrimleridir. Bunlardan ilki, özellikle erkek giyimini etkilemiş, memur sınıfından başlayarak fes, setre,pantolon zorunluluğunu getirmiştir. Atatürk'ün giyim devrimi ise, hem kadın hem erkek giyimini etkilemiş, fesin yerini alan şapka ve kasket, kadınlarda peçenin kalkmasıyla birlikte çarşafın “sıkma baş” denilen başörtüsüne geçmesini sağlamıştır. Sami'diğ'nin tersine, Atatürk'ün giyim devriminde kadınlarla ilgili yasa ve belirlemeler yoktur. Kadınların çağdaş kıklara geçişi, eğitim ve özendirmelerle sağlanmaya çalışılmıştır.

Bu devrim günlerinde, emniyet görevlilerinin resmi kılıkları ile şehre inerlerken eşlerini peçesiz olarak yanlarına almalarıyla ilgili bir anıyı, ailesinden dinleyen Sennur Sezer, bunu şöyle anlatıyor: “Dedem Komiser Mehmet Seyfettin Bey, anneannem Şaziment Hanım’a, o Pazartesi birlikte İstanbul’a inceklerini, peçesini takmamasını, vapurda da aynı salonda ve yan yana oturacaklarını söylemiş. Anneannem, “Seyfi, ben o kadar kişi içinde yüzüm açık utanırım” deyince, bunun bir görev olduğunu, Gazi’nin isteklerine özendiricilik yapmanın aydınlara düştüğünü söylemiştir. Sorunu anneanneme bir gazete olarak çözümlemiştir. O gün çarşaf yerine bağladığı modern “sıkma baş”da ölene kadar değiştirmedeği bir giyim biçimi oldu”. Bu olayın bir buyrukla olup olmadığını bilmiyoruz. Eğer bir buyruk sonucuysa da asayişle görevli memurların kendi eşleri ve kızlarının yüzlerini açmalarının bir öncülük olduğu kuşkusuzdur.

İstanbul'daki giyim kuşamın niteliğini "16-17. yüzyılda İstanbul'da Gündelik Hayat" adlı kitabın yazarı Robert Mantran, La Motraye'den aldığı şu cümlelerle özetlemekte: "Türklerin kıyafetlerinde kişilerin mertebe ve saygınlığına orantılı olarak varolan farklara gelince, bu en üst katlardan en alt katlara kadar yalnızca yünlü kumaş ve kürklerdeki farklardan ibaret olarak kalmaktadır. Yünlü kumaş diyorum, çünkü Türkiye'de hiç yünlü üretilmemesine ve aşırı pahalı olmasına rağmen bu ülke kadar yünlü kumaş giyilen ve halkın daha iyi ve temiz giyimli olduğu hiçbir ülke görmedim".

İstanbul'da giyim kuşamın önemi, şehir esnafı arasında yer alan ve giyim-kuşamla ilgili esnaf sayısından da bellidir. Bu esnafla ilgili saptama kayıtları, Ordunun sefere çıktığı zaman yapılan ve sefere katılan esnafın gösteri yaptığı "esnaf ordu alayları" anlatımlarında ve saray düğümlerine esnafın gönderdiği hediye listelerinde buluyoruz.

3.1MODA VE YASAKLAMALAR

İstanbul'daki kadın ve erkek giyim-kuşamının değişimi, bütün bir giyim tarihini özetlemeyi gerektirecek kadar geniştir. Başlıkların sarılış biçimleri, bunların aldıkları

adlar da uzun listeler tutar ve bunların incelikleri, küçük farklarla aldıkları adlar bugün bizim için oldukça yabancıdır. Bunların yerine moda ile ilgili yasaklamalardan bir iki örnek vermek uygun olacaktır.

Bu yasaklama fermanlarını R.E.Koçu'nun sadeleştirdiği örneklerden okuduğumuzda Hicri 1138/Miladi 1725 tarihli fermanla "büyük yakalı feracelerle sokağa çıkmalarının", "başlarına üç değirmiden büyük yemeni sarmalarının" ve "feracelerinde süs olarak bir parmaktan kalın şerit kullanmalarının" yasak olduğunu öğreniyoruz. Bu tür feracelerle sokağa çıkanların yakaları alenen (sokak ortasında) kesilecek, yeniden aynı uygunsuz kılıkta görünenler İstanbul dışına sürgün edilecektir. Bu tür giyim dikmeleri terzilere de yasaklanmış, onların cezalandırılacağı bildirilmiştir. Bu yasağın gerekçesi, kadınların halkı baştan çıkarmak için yabancı kadınları taklidi, erkeklerin bu tür kıyafet almaya paralarının yetmemesi ve bu yüzden evlerde hırgür çıkması olarak gösterilmiştir.

Erkeklerde giyim kısıtlaması kaynağı olarak yine R. E. Koçu'nun "Osmanlı Tarihinde Yasaklar" adlı kitabını kullanırsak, daha geç bir tarihe H. 1224/M. 1809 yılını görüyoruz. Dönemin tarihçilerinden Şanizade Ataullah Efendi'ye göre, erkeklerin aşırı süslenmesi bir tür "bahriyeli modası"dır. "Tersane hademesi gibi bir heyet peyda ettiler". (Tersane çalışanları gibi bir görünüş kazandılar). Mesleklerinin gerektirdiği kıyafetler yerine "Cezayir kesimi" kılıklar, değişik sarıklar ya da "burnus"lar (Fas ve Cezayir halkının giydiği arkası başlıklı bir tür pardesü) giyenler yanında "şeriatçe ve akılca yasak olması gereken" "ağı yerde sürünür çakşır, beş altı endaze çuhadan cübbe, altı yedi endazedden binnîş" giyenler "başlarına çark kadar sarık saranlar" da varmış. Bu adamlar "başlarına çark kadar sarık sararlar", "ayaklarına ucu hanım iğnesi mest giyer", "üstü ayağının yarısını örtmez, parmaklarının yerleri görünür pabuçla dolanırlarmış". Ataullah Efendi, bu "sefihane" kıyafetin yasaklanması, herkesin "işine gücüne uygun, eskiden beri giyile gelen kıyafet ile dolaşması" için "Bostancıbaşıya; İstanbul Kadısına, Sekbanbaşıya, subaşıya" ve öteki mülki amirlere fermanlar yazıldığını kaydediyor.

3.2. GİYİM VE EKONOMİ

Leyla Saz Hanım'dan daha az gelirli bir sınıftan olduğu muhakkak olan ve ondan yaklaşık kırk yıl sonra doğan Münevver Alp, 1930 yılında İstanbul hanımlarının giyim geleneğini şöyle anlatıyor: "Bir kıza üç yazlık, üç kışlık, gündelik entari ile iki takım iş ve mutfak şalvarı, biri yabanlık, ikisi gündelik üç hırka, görücüye çıkarken yapılan

mantin veya canfes bir elbise ile paçalık olarak (düğün ertesi ziyafetinde giymek üzere) ya diba veya doğum için ağır kumaştan iki elbise yapılırdı. Erkekten kaçacağı zaman dikilen feraceden başka feracesi olmazdı. Gelin gittikten sonra damat tarafından yapılan “yedilik” isimli bir kat ağır kumaştan ferace ile gelin hanım el öpmeye gezdirilirdi.

Bir yeni gelinin babasının yaptığı paçalık, kocasının yaptığı yedilik elbisesinden başka ağır düğünlük elbisesi olmazdı. Bu iki kat elbiseyi, seneler senesi her davet edildiği düğüne değişe değişe giyerdi”.

Münevver Alp; bu elbiselere doğum, hatim, mevlit gibi toplantılara giyilebilen “görücülük” elbisesini de ekliyor. Bu türde giyinenlerin göze batmadığını, kınanmadığını, yoksulluk değil, “hanımlık, kadınlık” göstergesi olduğunu söylüyor. İlk çocuğu erkek olan hanımların armağan olarak “dışı kadife bir başak ya da elma kürk” aldıklarını ekledikten sonra eşlerinin verdiği harçlıklarını biriktirip yeni bir elbiselik ya da feracelik almak isteyen genç kadınların, anne, kaynana ya da büyükanne gibi büyükleri tarafından “Ota sapa para verme. Çıplak değilsin, elbiselerin sandıkta çürüyecek mi? Sonunda paçavra olacak elbise alacağına, elmas al, başına, parmağına, bileğine tak, altın yap da as boynuna” azarlaması, öğüdüyle karşılaştıklarını söylüyor. Bu tür öğütlere genellikle uyulmuş. Elindeki bir iki elbise ve feraceyi de İstanbullu kadın sokaktan gelir gelmez çıkarıp havalandırarak, söküklüklerini hemen dikerek, ütölüyerek kaldırmış. Elbiseler de, bakımlı olduklarından uzun süre dayanmış.

İstanbul’da modanın sınıfların olanağına göre yürürlükte olduğunu düşünebiliriz. Halit Ziya Uşaklıgil’in “Aşk-ı Memnu” adlı romanında her giydiği moda olan, her davete yeni elbiseler tasarlayan bir grubun anlatımı da vardır. “Melih Bey Takımı” diye anılan bu grubun yanında geleneklere uyan kişiler de yer alır romanda: “Bu düğün evi bir zıtlıklar topluluğu idi. Nihal birbirine benzemeyen yüzlerin, kılıkların böyle garip bir alışımına hiç rastlanmamıştı. En seçkin, en şık tuvaletlerin yanında en garip kılıklar görülüyordu. Bir yaşlı hanım vardı ki şal örneği entarisinin üstüne mor kadife kaplı elma kürkünün büyüklük taslamasıyla yanında sarı krepten hotozu ile gözlerini kaldırmaya cesaret edemeyen bir tazeyi kaşıyla gözüyle azarlıyordu. Nihal bunların bir kaynana ile işkence altında yaşatılan: “Biz zamanımızda böyle gördük” yargısıyla başına sarı krepten hotoz giydirilen bir gelin olduğunu öğrenmişti”.

3.3. ÇARŞAF RENKLERİ

Çarşaf, günümüzde yalnızca siyah rengi çağrıştırıyor. Oysa Leyla Saz da, Ahmet Rasim de değişik renkte çarşaflardan söz ederler. Leyla Saz, Trabzonlu Hristiyan kadınların da çarşaf örtündüklerini, yalnızca peçe takmadıklarını, Hristiyan kadınların çarşaf renkleriyle Müslümanların çarşaf renklerinin farklı olduğunu yazar. Leyla Saz, İstanbul'da Bağdat'tan gelen kılaptanlı (sim ipek karışımı işleme malzemesi) carlar yanında Bursa'dan, Halep'ten, Şam'dan gelen çarşaflıların satıldığını, Bağdat carlarının bir bölümünün "düz zemin üzerine diğer renkten kenarlı" olduğunu da kaydediyor.

3.4. FES

Ahmet Rasim, 1908 yılında yazdığı bir yazısında "fes" in tarihini ve biçimlerini anlatır. Bu başlığın sanıldığının tersine, kısa bir geçmişi olduğunu, yaklaşık 1825-1829 yıllarındaki "elbise nizamnameleri" ile yerleştiğini, belgelerden örnekler vererek anlattıktan sonra, fesin kimi özelliklerinin değişimini özetler: "Fesin başlangıçta tablasına yakın tarafı enine bezekli olup sonra bu bezekler yavaş yavaş hafifletilmiş ve bir ara şimdiki püskül yerinde bir parça kalmıştır. İşte püskül, bu bezekli kısmın bir değişik biçimi imiş. Birde ferahi denilen, dökme pirinçten bir madde vardır. Eski gümüş meci diyeden az büyük, alt tarafından üç yerinden halkalı olup, püskül bu halkalarla, ferahi de ibriğin (fesin ibik biçimindeki çıkıntısının) üzerine dikilirdi. Tunus fesleri üzerine ferahi yerine o zamanlar ay damga kağıt denilen ve Beyazıt'taki eski yerli kağıtçılardan mührle ile parlatılıp özel biçimde kesilen bir çeşit süs kullanılırdı".

Ahmet Rasim, feslerin kadın giyiminde de yaygın olduğunu, bu kadın feslerinin Anadolu'da da görüldüğünü anlattıktan sonra fes biçimlerini ve çeşitli meslek ve beğenideki kişilerin seçtikleri fes biçimlerini anlatır. Örneğin, ay damga kağıtlı fesleri esnaf ileri gelenleri giyermiş. Büyük Reşit Paşa'nın kullandığı fesin püskülüne yaygın püskül denilirmiş. Tunus fesleri mavi püsküllü, Ege'deki ada halkının fesleri omuz dökkenli olurmuş. Fesin kullanımında fese biçim vermek için kalıplarla ütülendiği bu kalıpların çeşitli ölçüleri ve biçimleri olduğu, çoğunun modasının geçtiği, yalnızca adının kaldığı belirtilen yazıda, fesi giyme biçimlerinin, giyenin huyunu gösterdiği de anlatılıyor. "Fes genel olarak eğri, kaş üstüne kadar eğik, yan, arkaya doğru vaziyetlerle giyilir. Bazen ön tarafta ve tabla ile fesin yanlarında meydana gelen çukura yar tekmesi denir. Zarif konuşanların yar tekmesi dediği bu çukurun topuklar arasındaki adı, kuş yuvasıdır. Böyle kuş yuvalı feslerin püskülleri dikili olmaz ve bu sebeple seyyar diye adlandırılır ki çok defa sol taraftaki şahniş (çıkıntı), kakül üzerine yıkılan tarafın

karşısına getirilir. Yani sol kulak ile sol şakak arasında serbest bırakılır. Püskülün fes üzerinde en beğenilen durumu, tamamıyla ense ortasına düşenidir. Yan duruşlarla öne düşüşler erbabı arasında ayrı ayrı anlamlara gelir. İbiğin ucu ense ortası hizasına yöneldiği halde, püskülün tersine dönerek fes tablası üzerinden ön tarafa püskürme duruşu daha bir çeşit nazlı salınış sayılır. Fesi alın tarafından kırarak üzerinden püskül sarkıtış, bir iki çeşit kabadayı, hovarda, kopuk alayı kıyafetlerine mahsustur. Bunun bir çeşidi daha vardır ki fes üç dört yerinden yar tekmesiyle bozuk düzen durur, buna uçarı biçim diyorlar”.

3.5. DEVRİMLE DEĞİŞEN DEYİMLER

Ahmet Rasim, kıyafet devrimi dolayısıyla yazdığı yazıda şapka ve kasketin gelişyle ortadan kalkan başlık çeşitlerini sayar; bunların bir bölümü sarıktır.

Dardağan: Kıvrımları genişçe ve gevşekçe bırakılmış sarık.

Burma: Tülbenti burularak yapılmış sarık.

Selimi: Yukarısı geniş, alt tarafı dar, silindir biçiminde bir başlık üzerine sarılan ve ilk kez Yavuz Sultan Selim’in kullandığı varsayılan sarık.

Urfi(Urfi destar da denir): Hükümdar ve devlet adamlarının giydikleri yuvarlak ya da yastıklı takke biçiminde sarık.

Yusufi: Altı dar, üstü geniş ve dilimli başlık üzerine asılan sarık.

Mücevveze: Önceleri Yeniçerilerin, daha sonraları padişah, vezir ve yüksek memurların giydiği, altı dar üstü geniş, silindir biçimli, tepesi kırmızı renkte ve çıkıntılı başlık. Çevresine tülbent sarılırdı.

Hırtavi: Toparlak keçe külah üzerine sarılan sarık.

Taylasan: Uçları omuzlar üzerine sarkıtılmış sarık.

Şapkanın ve kasketin giyilmeye başlamasıyla ortadan kalkan diğer başlıklar arasında kalpak, keçe, külah, daha çok Arapların başlarına örttükleri ipek örtü olan kefiye ve üstüne koydukları ip biçimindeki agel, Bektâşi başlığı olan tac, Mevlevî külahı olan sikke; tepesi düz, alt tarafı sırma işlemeli beyaz çuha ve keçeden yapılmış bir Yeniçeri başlığı olan börk; Slavca şubara diye adlandırılan, yuvarlak tepeli, dilimli çuha başlık da vardır.

Ahmet Rasim, giyimdeki değişimin deyiimleri de değiştirebileceğini, fesin kalkışıyla püsküllü bela deyiminin, külahların kalkışıyla dalavera ile bir işin başına geçmek anlamına gelen “külah yapmak”, entrika yapmak, dolap çevirmek anlamına

gelen “keçekülâh etmek” deyimlerinin eskiyeceğini öngörür. Bunların yerini bir süre sonra şapka ve kasketle ilgili deyimlerim olacağına inanan yazar, çevrede sık görülen şapka çeşitlerini sıralar; fôtr, melon, silindir, panama, hasır şapka. Daha çok spor yaparken ve kırdâ giyilen kasket, siperliksiz bir şapka olan “kapela”. Yazar, kapelanın eskiden beri Galata’da işçi ve boşta gezenlerde yaygın olduğunu da ekliyor.

Yazarın unutulacağını ya da anlaşılmakta güçlük çekileceğini sandığı öteki deyimler şunlar:

Al takke, ver külâh!

Al külâhını, eyvallahı içinddedir.

Ense değil, takkeci kalıbı.

İpipillah, sivri külâh.

Baş yarılır fes içinde, kol kırılır yen içinde.

Takke düştü, kel açıldı.

Takke, kalıba dar geldi.

Teptin keçe, sivrilttin külâh.

Hızır’ı bulsa külâhını kapar.

Sarığın beyaz olduğuna bakma, sabunu veresidir.

Ali’nin külâhını Veli’ye , Veli’nin külâhını Ali’ye giydirir.

Kelin ayıbını takke örter.

Kelle sağ olsun, cihanda bir külâh eksik değil.

Galiba külâhları değişeceğiz.

Külâh etmek(oyun oynamak).

Külâhını önüne koy da düşün.

Sen bunu külâhıma anlat.

3.6. GİYİM-KUŞAM AÇISINDAN ÜNLÜ SEMTLER

İstanbul, üreticiden çok tüketici bir şehirdir. Bu durum onun ünlü satı yerlerine sahip olmasının da nedenidir. Giyim-kuşamla ilgili satı yerlerinin büyük bir bölümü yüzyıllardır Kapalıçarşı’dadır. Bu çarşıda giyimle ilgili bölümler yer değiştirmiş olsa da hala eski adlar kullanılır: Kalpakçılar, Kürkçü Han, Mercan(ayakkabı ve terlik yapım bölgesi) vb. Bu bölümlere eskiden gelinlik kiralayan ve çamaşır satan yağlıkçıları, hazır elbise satan kapamacıları, değerli bir ipek kumaş olan sandalın satıldığı Sandal Bedesteni’ni de ekleyebiliriz. Sonraları, giyim-kuşamda üstünlük Mahmutpaşa

yokuşuna geçer. Ahmet Rasim, “Muharrir Şair, Edip”te, Dar’üş-şafaka’yı bitirdiği yıl sık giyinmek için bu yokuştaki büyük hazır elbisecilere gittiğini anlatır. Aynı kitapta, bu tür mağazaların Galata yakasına geçişine değinerek bu yakadaki ünlü mağazaların adı da anılır: İştayn, Mayer, Viktor, Tring. Yazar, bu mağazalardaki elbiselerin kumaşlarının, eskilerden ve ottan yapıldığını, kalitesizliği konusuna imalar yapar.

İstanbul’da giyim-kuşamla ilgili iki ünlü semt de Kandilli ve Üsküdar’dır.

Kandilli yazmalarıyla, Üsküdar çatmalarıyla ünlüdür. Çatma, simli zemin üstüne kabartma bir kadife türü olup kaftanlarda ve döşemede kullanılır. Yazma ise üstüne kalıpla ve fırçayla desen çizilip basılmış kumaş türüdür. Yemeni denilen ince tülbente basılanı başörtüsü, peçe ve sarıkta, daha kalınları, mendil ve bohça, yorgan yüzü olarak kullanılan yazmanın asıl vatanının Tokat olduğu, uzun süre başka yerde üretimine izin verilmediği söylenirse de, Evliya Çelebi’nin esnaf listesindeki “basmacı, yağlıkçı, nakkaşı” diye andığı esnafın yazmacılar olduğu da muhakkaktır. İstanbul’un yazma üretiminde ünlü semtleri Kandilli, Üsküdar ve Samatya’dır.

Yazmaların yemeni denilen türü, kadınların başörtüsü olarak kullandığı, kundak, sarkma yemeni gibi adlarla başlarına ya da fes üstüne bağladıkları bir örtüdür. Desenleri zeminden ayrı renklendirilen bu örtüler günümüzde de İstanbul’da satılıyor. Bu tür yazmalar yazlık elbise, turistik elbise yapımında da kullanılıyor.

Yemeni, kenarı uygun oyalarla süslenerek kullanılırdı. Ahmet Rasim’in bir yazısında, değişen İstanbul’da yemenili bir kadının yadırganmasının öyküsü, İstanbul’daki giyim-kuşam değişiminin de özetidir: “Yüzlerce baş arasından bir tanesi dikkati çekiyordu. Otuz beşlik bir köylü kadın. İtile kakıla ta yanına kadar sokuldum. Açık yeşil bir yemeni sarmış idi. Bunun eflatuni üçlü eğretili yaprağı tarzında oyası da vardı. Saçlarını iki örük yapmış, palto pardesü içlerine kaplanan ipek karışık siyah astar yüzü mantosunun üzerinden beline doğru sarkıtmış.ince bir ses! Sekiz, dokuz yaşlarında bir kız yanındaki kadını hafifçe dirsekliyor. –Anne, anne! Dadımın her zaman yemeni diye tutturduğu bu mu? Yaşlıca bir efendi mütehassirane bakarak; - Rahmetli valide oyalı yemeniyi hiç sevmezdi. Şimdiki alamodern hanımlardan biri: - Bak bak refika! Rengi çiğ olmasa fena durmayacak alamod değil ama..matinelik(gündelik) evde mevde geçer. Abani sarıklı bir ihtiyar: - Vaktiyle biz bunların incilisini yapar, birkaç akçeye satardık. Vardakosta bir hanımefendi: - Küçüklüğüm hatırıma geldi. Hacı ninem her Cuma bunun daha koyusunu bağlardı. Şişman yazmacı: - biz yapmayız. Aşağının işidir. Görmüyor musun ne has boyadır.

Esnaftan mütekait biri: - Gördün mü kadınlığı! Yok şapka, yok hotoz, yok topuz... Bir
Musevi: - Eski zaman yeline”(Yeşil Yemeni Eflatun Oya, Eşkal-i Zaman).

KAYNAKÇA

Deleon, Jak. "Boğaziçi Gezi Rehberi", Remzi Kitapevi, İstanbul, 2000

Ekicigil, Recep. "İstanbul Kültür ve Sanat Ansiklopedisi", Tercüman Gazetesi

Yayını, İstanbul, 1982.

KAYNAKÇA

Deleon, Jak. "Boğaziçi Gezi Rehberi", Remzi Kitapevi, İstanbul, 2000

Ekicigil, Recep. "İstanbul Kültür ve Sanat Ansiklopedisi", Tercüman Gazetesi

Yayını, İstanbul, 1982.